

ÚJPEST
1840

Újpesti Helytörténeti Értesítő

1994. március

2. szám

13. szám.

Újpest, 1894 március 25.

VI. évfolyam.

ÚJPESTI ELLENŐR

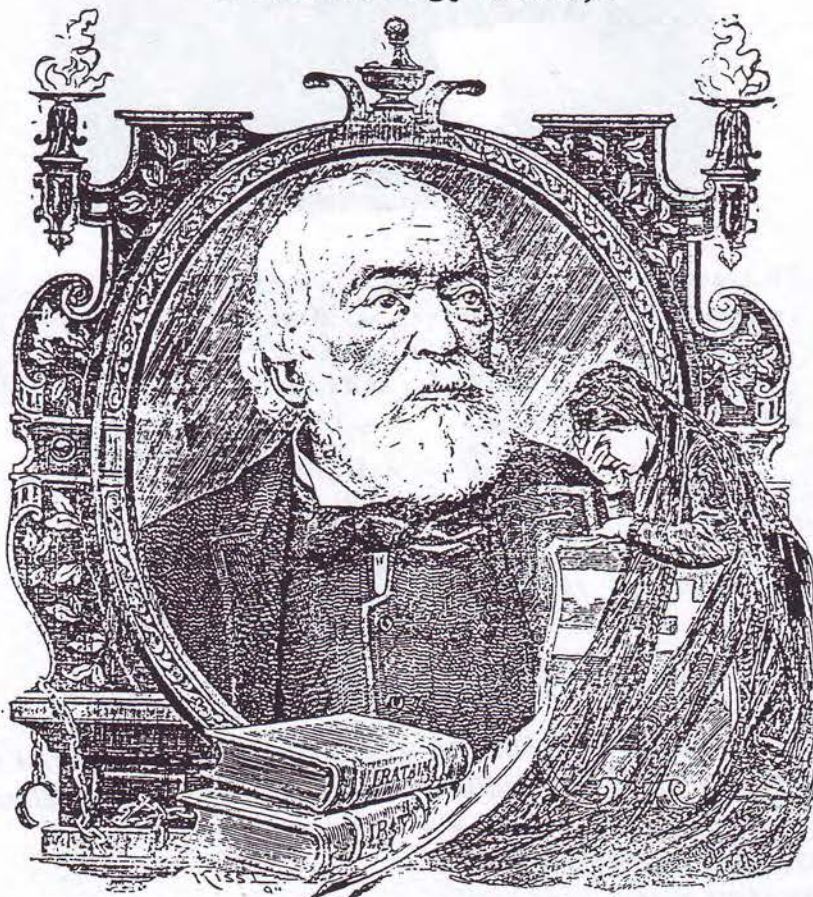
TÁRSADALMI, KÖZGAZDASÁGI ÉS SZÉPIRODALMI HETILAP.

Előfizetési árak:
Egyes évre 4 forint, fele évre 2 forint, negyed évre 1 forint.
Egyenlő részletekben.
Hirdetéseik méreteit díjszabály szerint.
Megjelenik minden vasárnap.

Feladványok:
UHLIK LAJOS.
Szerkesztő: **Martenszky János.**
Kiadó-tulajdonos:
CSEPREGHY PÁL.

Szerkesztőség: tavasz-utca 23. sz.
ahol a lap szerkesztési és kiadói munkái végeztetők.
Kiadó-hivatal: Főút 20. sz.
ahol a lap anyagi részeit illető költségek és előfizetési
penzték kiadandók.

A nemzet nagy halottja.

Kossuth Lajos nincs többé! Hosszu
kinos szenvedés, rettenetes haláltusa
után március 20-án örökre lehunyta
szemeit.

Március 20-ika — grásznapija lesz
ezentúl a magyarnak.

Fájdalmas nehéz elgondolnunk, hogy
Kossuth, a lángelkű nagy Kossuth most
némán és hűlelen fekszik idegen földön.

Sohase fogjuk többé hallani a szavát, nek a sugárnak tűzéből merítsen erőt

azt a hűbűs szót, melylyel esodát te-
remtett... És amint ezt leírjuk, köny-
hull szemünkből, kezünkben megremeg
a toll...

Imádkozunk magyarak!

Miatránk, ki végtelen bölcseséged-
nek egy sugarát lehcsátottad a Kárpá-
tok őrzte kies tájra, hogy a népek
millióinak ott élő maroknyi része, en-
nek a sugárnak tűzéből merítsen erőt

a sorsul jutott közlelemhez: ne tagadd
meg e kis nemzetét végtelen kegyel-
mednek egy parányi részét most, mikor
könnybe lábladt szemei réveteg tekin-
tetével keresik a sugárt, mely fájdalom-
tól zaklatott lelkét a hitetlenség aszá-
lyos pusztaságából, a megnyugvás ádító
forrásához vezérli.

Isten! Magyarak hatalmas Istene!
Te voltál az, a ki magyar nemzeted szí-

Akarené mertük mit a honóretet sugallott,
- együtt irradtuk meg a küzdő honokát;
s mi az a mi számunkra megmaradt,
a becsületesen teljesített közelelenség tudata,
s- az emlékezet.

Nemeskéri Kiss Miklósnak

bajtársa's barátja

Turin Május 15. 1882.

Kossuth Lajos

100 éve halt meg Kossuth Lajos

A nemzet nagy fiára, halálának 100. évfordulóján a korabeli újpesti lapok híreivel, a jó barátunk Nemeskéri Kiss Miklósnak dedikált könyv egy részletének közlésével emlékezzünk.

Nemeskéri Kiss Miklós (1820-1902)

Jogász, 1848-ban részt vett a pesti március eseményeiben, majd mint a budai Nemzetőrség parancsnoka, őrnagyként vett részt a parndorfi táborozásban. A szabadságharc leverése után emigrációba menekül. Jelentős szerepe volt Kossuth és III. Napóleon közötti kapcsolat létrejöttében. 1859-ben a Magyar Légión dandárparancsnokaként Olaszországban harcolt. 1867 után hazatelepült. Birtoka volt Pest környékén és többször járt barátainál Újpesten. A Kossuth dedikálta „Irataim az emigrációból” c. könyvet dr. Fülöpné báró Perényi Margit családi hagyatékából adományozta az Újpesti Helytörténeti Gyűjteménynek.

Buda Attila*

Babits Mihály és Újpest

(Tanulmány és forrásközlés)

Babits Mihály hivatalosan egy évnél nem sokkal több ideig kötődött Újpesthez: 1911. október 10-e és 1912. november 15-e között tanított az akkor éppen a mai Venetianer és Deák utcák sarkán lévő gimnáziumban.

Újpestre kerülésének körülményeiről leg-részletesebben Éder Zoltán⁽¹⁾, Kardos Pál⁽²⁾ és Sipos Lajos⁽³⁾ számoltak be. Az általuk felderített tényeket a következőkben foglalhatjuk össze.

Az egyetemi évek elvégzése után az ifjú tanár nehezen talált végleges állást magának; Baja, Szeged, Fogaras voltak Budapesttől egyre távolodó állomáshelyei. Korábban úgy gondolták, hogy összefüggés van fokozatos perifériára kerülése és a kor pedagógiai s világnézeti felfogásától egyre világosabban kü-

lönböző véleménye és életvitele között.⁽⁴⁾ Újabban azonban mintha arra is találnánk adatokat, hogy Babits Mihály csupán elkerülni kívánt a számára — más-más okból — kényelmetlenné és elfogadhatatlanná vált munkahelyekről s áthelyezéseinek oka nem a politikai száműzés volt — hanem az, hogy előbb Szegeden, aztán pedig Fogarason akadt gimnáziumi állás.⁽⁵⁾ De azért az is biztos, hogy a pedagógiai konformitásokba beilleszkedni nem tudó vagy nem akaró tanárookra hányattások vártak nem csupán a századfordulón — gondoljunk csak például Szabó Dezsőre vagy Juhász Gyulára. Babits Újpestre kerülése előtt is többen és többször kezdeményezték felkerülését vidékről: ezek a próbálkozások eleinte a lehetőségek hiányában, illetve a költő akaratja miatt hiúsultak meg.⁽⁶⁾

1911. áprilisában azonban már a következőket írta édesanyjának: [...] Most kaptam levelet Báró Hatvany Lajostól Berlinből, aki azt írja, hogy Gajáry Ödönnel beszélt az érdekekben, aki Tisza István révén sokat tehet a kormánynál. Riedl Frigyes egyetemi tanár is azt írta nekem, hogy igen örülne, ha valamit tehetne az érdekekben s szívesen tesz is. Igen szép levelet kaptam Négyesy László egyetemi tanártól is [...].⁽⁷⁾ Hatvany Lajos akciója találkozott Ignotuséval s 1911. nyarán megvalósulni látszott a terv: Frencz Géza, az újpesti gimnázium tanára egy évi szabadságot és ösztöndíjat kapott külföldi tanulmányútjához s Babits Mihály az ő helyére került. Áthelyezésről a *Budapesti Közlöny* augusztus 8-i száma tudósított⁽⁸⁾, a költő már az augusztus 29-i tanévkezdő értekezleten is részt vett. Mielőtt azonban a várossal s eljövendő munkahelyével megismerkedhetett volna, különféle budapesti és újpesti lapokban támadást intéztek ellene. A *Világ* és a *Népszava* például áthelyezésének hírét felhasználta abban a kampányban, melyet az oktatásban általuk

Fénykép Babits újpesti tartózkodásának idejéből

egyre inkább terjedőnek ítélt, egyházas szellem ellen folytattak, Babits Újpestre kerülését is ennnnek tulajdonítva s így kettőt ütve egy csapásra. A helyi lapok véleménye vegyes volt, az öröm hangjai mellett, verseinek formai sajátosságait kifigurázó írások is megjelentek⁽⁹⁾. Nem csoda hát, hogy az egzisztenciális nehézségek mellett, a Kis Böske-szerelem kudarcától sújtott, zárkózott és megbántott költő első találkozása Újpesttel nem a legjobban sikerült, ambivalens érzései sokáig megmaradtak. Lakást sem itt választott magának, hanem a közeli Rákospalotán, melynek falusias környezetével jobban meg tudott barátkozni — de költözésére csak szeptember 14-e körül került sor, addig nagybátyjánál lakott az Aréna úton, ahol egyetemistaként is albérlő volt. Ezt az időt használta ki arra, hogy Szekszárdról kedves bútorait is elkérje, hiszen ez volt az első alkalom életében, amikor maga rendezte be lakóhelyét. Családi levelezésében ennek sokszor találhatjuk ekkor nyomát⁽¹⁰⁾. A legszükségesebb bútorok mellett egyre növekvő könyvtárának kellett helyet találnia, hiszen szekszárdi olvasmányai mellett fogarasi (és nyilván szegedi, bajai) könyvei is ide kerültek⁽¹¹⁾. Rákospalotai otthonáról Rába György a következőket írta: „[...] egy kétemeletes új ház első emeletén otthonos lakást sikerült kivennie. Tágas szobáját nagy vörös függönnyel osztotta hálófülkére és dolgozóhelyiségre; frissen készült, többsoros állványokon Fogarásról hat ládában érkezett könyvei tették meghitté falait. A hazulról küldött családi tárgyak jóvoltából az otthon óvó ölelését érezhette. A nappalra szőnyegtakaróval borított rézággyal éjjeliszekrénnel, asztal bórfortellal, szekszárdi mester festményei, íróasztal és székek: ez a berendezés a családi kör illúzióját keltette, de puritánsága a szoba gazdáját is kifejezte. Szamovárjának csőréen gyakran csurgott a forró tea, a kávéfőzőjén is mind sűrűbben forrt már a gondolatot pezsdítő fekete. A hármaskor ablak vidékies környezetre nyílt: a Szilas-patakra, szántóföldekre a főtéri dombok karéjában, jegenyékre s tavasztól őszig még kukoricásra is. Megnyugtató színtere szívesen marasztotta otthon, de az akkor még kezdetleges villamoson sokáig tartó döcögés sem csábította a város szívébe (...).”⁽¹²⁾

Mivel Babits Mihály újpesti lakos soha nem volt, míg az itteni gimnáziumban tanított s élete döntően három helyszín között oszlott meg: Budapesthez az irodalom, Újpesthez a munkája, Rákospalotához a lakóhelye kötötte — csak e három helyszín együttes vizsgálatával rekonstruálhatók az Újpesten történtek.

Új lakásának berendezése mellett másik nagy feladata új munkahelyének rendjébe való beilleszkedése volt, ami egyfelől a kollégáival, másfelől a tanítványaival kialakított viszonyt jelentette. Az újpesti gimnáziumban az 1911/12-es tanévben az igazgató Klima Lajos volt, aki vezetői feladatai mellett még németet is tanított az egyik osztályban. A testület a következő pedagógusokból állt:

Danka István — magyar, latin, szépírás; osztályfőnök,

Dékány Árpád — számtan, rajzoló geometria, szépírás,

Farkas Pál — magyar, latin; osztályfőnök; az ifjúsági könyvtár őre,

Fischer Izidor dr. — magyar, latin; osztályfőnök,

Frencz Géza — szabadságon,

Hendel Ödön — történelem, fizikai földrajz; a történeti szertár őre,

Herczeg Árpád dr. — magyar, latin, szépírás, német; osztályfőnök,

Jólesz Béla — természetrajz; osztályfőnök; a természetrajzi szertár őre,

Jurkovich Viktor — rajzoló geometria, görögpótló; a rajzszertár őre; tandíjkezelő,

Katona József István — magyar, latin, földrajz, görögpótló; osztályfőnök,

Lengyel Károly — mennyiségtan, természettan; osztályfőnök; a fizikai szertár őre,

Pápay Géza — betegség miatt nem tanított,

Pivnyik István — a tanév folyamán meghalt,

Schmidt Pál — német,

Sipőtz Pál — magyar, latin, bölcselet, görögpótló; osztályfőnök; tantestületi jegyző,

Szigeti Gyula — görög, görögpótló; a filológiai szertár őre,

Kincses István — mennyiségtan; osztályfőnök,

Kucsera Rezső — magyar, latin, görög, görögpótló; osztályfőnök,

VII. osztály.

Osztályfőnök: Babits Mihály.

A tanuló neve, vallása, ismétlő, ösztöndíjas, tandíjmentes-e?	Vallás	Magyar nyelv	Latin nyelv	Német nyelv	Görög nyelv	Görögül, m. irod.	Történelem	Menyiség	Természet	Gör. pótl. rajz.	Testgyakorlás	Ének	Művészeti rajz	Gyorsírás	Égészsegtan	Magaviselet	A tanári teszt	Általános véleménye
Antal Géza rk.	2	3	4	3	3	...	3	4	3	...	2	fm	...	3	1	o. i. u.		
Balázs Béla rk. t.	1	1	2	2	2	...	1	3	3	...	1	2	...	2	1	f. o. f.		
Boesák Károly rk. t.	1	1	2	2	2	...	1	3	3	...	2	fm	...	2	1	"		
Czeizler Rikárd izr. t.	1	1	1	1	1	...	1	2	2	...	fm	fm	...	1	1	"		
5 Endresz Artur rk.	v	i	z	s	g	á	1	a	1	1	a	n	...	m	a	r	d	
Enyedi Ferenc ref.	2	3	2	2	2	...	1	3	3	...	2	1	...	2	1	"		
Feldmann Károly izr.	k	i	m	a	r	a	d	t	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
Földes Zoltán izr.	k	i	m	a	r	a	d	t	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
Gärtner Ferenc ág. ev. t.	1	1	1	1	1	...	1	3	3	...	2	1	...	2	1	"		
10 Goldstein József izr. t. o	3	3	3	3	2	...	3	3	3	...	2	1	...	3	1	"		
Hendel Jenő rk.	3	2	3	3	...	2	3	3	3	...	1	fm	...	3	1	"		
Ilivessy Jenő rk.	2	3	3	3	4	...	2	3	3	...	3	2	...	3	2	"		
Holkó Károly ág. ev. t.	1	2	2	1	2	...	2	3	3	...	2	1	...	2	1	"		
Józsa Jenő ref. t.	1	1	1	1	...	1	1	1	1	...	1	fm	...	1	1	f. o. f.		
10 Kanizsai Sándor izr.	1	4	4	3	...	3	3	4	4	...	3	fm	...	3	2	o. i. u.		
Kolmann Mór izr.	2	3	3	3	3	...	2	3	3	...	1	2	...	2	1	f. o. f.		
Komjáthy Aladár ág. ev. t.	1	1	1	1	1	...	1	1	1	...	1	fm	...	1	1	"		
Kőrösi István izr.	2	2	2	2	3	...	2	3	3	...	2	1	...	1	1	"		
Kulka Gyula izr. t.	1	2	2	2	...	1	2	2	2	...	3	1	...	1	1	"		
20 Lenkey Márton ág. ev.	v	i	z	s	g	á	1	a	1	1	a	n	...	m	a	r	d	
Löbl Zoltán izr.	2	3	3	3	3	...	2	3	3	...	3	fm	...	2	1	"		
Martin Andor rk	1	3	3	2	2	...	2	4	3	...	1	fm	...	2	1	j. v. b.		
Ország Jenő izr.	3	3	3	3	...	3	3	3	3	...	2	2	...	2	1	f. o. f.		
Pászthory Árpád rk.	1	2	2	2	...	1	2	3	3	...	1	1	...	2	1	"		
25 Pauer Győző ref.	1	3	3	3	3	...	2	4	3	...	1	2	...	2	1	j. v. b.		
Probszt József rk.	2	3	3	3	...	2	2	3	3	...	2	1	...	2	3	f. o. f.		
Richter Aurél rk.	2	3	3	3	...	3	2	3	3	...	1	fm	...	3	1	"		
Rotter Aladár izr.	2	3	3	3	3	...	3	3	3	...	2	1	...	2	1	"		
Spitzer Egon izr. t.	1	1	1	1	1	...	1	2	2	...	2	1	...	2	1	"		
30 Szabó Tivadar rk. t.	1	2	2	2	1	...	1	3	3	...	fm	fm	...	3	1	"		
Szidon Henrik izr.	1	1	1	1	1	...	1	2	2	...	fm	fm	...	2	1	"		
Torma György rk.	2	3	3	3	...	2	3	2	3	...	3	1	...	1	2	"		
Turcsányi Zoltán rk.	k	i	m	a	r	a	d	t	...	...	...	...	...	...	...	...	...	
Waldingbret Antal rk.	2	3	3	3	3	...	2	3	3	...	1	fm	...	2	1	"		
35 Winkler Zsigmond izr.	3	4	4	4	3	...	2	4	4	...	2	fm	...	3	1	o. i. u.		

Részlet a gimnázium évkönyvéből, Babits osztályának névsorával

Nagy Ferenc — földrajz, történelem, szépírást; a földrajzi szertár őre.

Az utóbbi három helyettes tanár volt, míg a többi rendes, vagyis véglegesített. Közéjük tartozott Babits (a gimnázium értesítőjében Babics) Mihály, aki az V., VI., VII., és VIII. osztályokban a magyart, a VII. osztályban pedig a latint tanította, a VII. osztálynak osztályfőnöke is volt. (A tanrendben, szemben a későbbi gyakorlattal, külön osztályfőnöki óra nem szerepelt). Emellett az önképzőkör vezetését is elvállalta. Heti óraszámja 17 volt, ebből minden osztályában heti három esett a magyarra, saját osztályában pedig heti öt a latinra.

A tantestülethez tartozott még a torna és tornajáték tanára: Balázsy András Pál s a hitoktatók: Geduly Lajos (ág. h. evang.), Mády Lajos (ref.), Szedlacsek István (ró. kat.) és

Venetianer Lajos dr. (izr.). Az iskolaorvos Fadgyas Gyula dr. volt, az éneket pedig Erkel Sándor tanította. Végül az iskola állományába tartozott még a két szolga: Prsó János és Molnár Pál is.⁽¹³⁾

Babits Mihálynak igazgatójával nem sikerült harmonikus kapcsolatot kialakítania, ennek oka valószínűleg mindkettőjük magatartásában kereshető. Klima Lajosról olyan emlékezések maradtak fenn, melyek szerint basáskodásra volt hajlamos; a költő viszont nem figyelte az egyik legfontosabb pedagógiai követelményre: nem vette figyelembe minden tanítványa színvonalát. A gondolkodásra lusták vagy eltérő érdeklődésűek unatkoztak óráin, míg másokat felgyújtott s nekik egy életre szóló útmutatást adtak előadásai. Ritkán feleltetett, nem szerette a kalkuluskönyvet, de a tankönyveket sem, az írásbeli feladatok javításakor viszont „túlságosan” is szigorú volt — ezeket a „hibákat” van, ahol ma sem szeretik.

Ezzel szemben talált hasonló érdeklődésű kollégákat a testületben Dékányi Árpád, Fischer Izidor, Szigeti Gyula és főleg Hendel Ödön személyében. Velük a görög-latin nyelvek, az antikvitás és Itália szeretete kapcsolta össze elsősorban. Mellettük a diákok között is voltak, akikkel szemben a tanár-diák viszony hamarosan barátsággá fejlődött: elsősorban Komjáthy Aladár nevét kell említeni. E kapcsolatban az idősebb az iskolai órákon túl is foglalkozott tanítványa szellemi épülésével, kulcsot adott neki palotai albérletéhez, megkérte kisebb-nagyobb szívességekre, melyek készülő munkáival voltak összefüggésben; a diák pedig használhatta tanítója könyvtárát, beszámolt neki olvasmányairól, elfoglaltságairól, egészségi állapotáról: „lélek szerinti” apa-fiú összetartás alakult ki közöttük, ahogy az

például *A Fiamhoz* című versből is kiderül.

A gimnázium évkönyve tartalmazza az egyes osztályokban tanított tárgyak rövid ismertetését, így a VII. osztályét is. Érdeemes ebből idézni a magyar és latin nyelvekét, melyeket osztályfőnökük, Babits Mihály tanított:

„*Magyar nyelv.* Hetenkint 3 óra. Végzett tananyag. I. Olvasmányok. Hősmondák. Halotti beszéd. Szent Ferenc legendája. Komédia Balassi Menyhárt árultatásáról. Tinódi S. históriás énekeiből. Ilosvai Selymes P. Tholdi históriája. História egy Árgirus nevű királyfiról. Balassi Bálint költeményeiből. Salamon és Markalf. Magyar István: Az országokban való sok romlásoknak okairól. Pázmány Péter műveiből. Zrínyi Miklós: Idyllek, A török áfium. Gyöngyösi István műveiből. A kurucköltészet. Mikes K. leveleiből. Faludi F. műveiből. Bessenyei Gy.: A philosophus. Ányos. Virág. Csokonai. Kölcsey. Berzsenyi. Kisfaludy Sándor költeményeiből. Kazinczy F. leveleiből, Tövissek és virágok. Katona J.: Bánk bán. — II. Magánolvasmány: Arany J.: Naív eposzuk. Alexandriai Sz. Katalin legendája. Gyöngyösi: Murányi Vénusz. Dugonics A.: Etelka. Gvadányi: Peleskei nótárius. Kazinczy F.: Pályám emlékezete. Kármán J.: Fanni hagyományai. Csokonai: Dorottya. — III. Elmélet: A magyar nemzeti irodalomtört. főbb irányai s képviselői Kisfaludy Károly fellépéseig. — IV. Dolgozatok száma: 10. — Tankönyv: Prónay Antal: A magyar irod. története I. r.

Latin nyelv. Hetenkint 5 óra. Végzett tananyag. I. Prózaolvasmányok. Sallustius *Bellum Jugurthinum*. Cicero *Orationes quattuor in Catilinam, oratio prima et quarta*. II. Költői olvasmányok. Vergilius: *Aeneis* VI., VIII., XII. ének. III. Fordítás magyarról latinra. IV. Régiségtan. V. Írásbeli dolg. kéthetenként 1, egész évben 16. Tankönyv: Dr. Cserép: Sallustius, Köpesdy: Cicero *Orat. 4 in Cat.*, Pirchala: Virgilius, Cserép: Régiségtan, Vagács: Stílusgyakorlatok.”

Mint láthatjuk, magyarból, gimnáziumi viszonyok között, heti három órában, nagy és átfogó anyagot adott le. Ezt figyelhetjük meg az otthoni olvasmányok s a dolgozatok számán is. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy fogalmazási készséget, pallérozott gondolko-

zást és a helyesírás magabiztosságát csak gyakorlat útján lehet elérni — szomorú bizonyítéka ennek századvégünk tapasztalata: ahol nincs követelmény, ott nincs tudás. Babits Mihály leadott témaköreit böngészve egészen természetesnek tarthatjuk azt is, hogy nem nagyon vette igénybe kora magyar tankönyveit.

A latin nyelvet nagyobb óraszámokban tanította. Főlöszleg azon törnünk a fejünket, hogy miért és melyik a fontosabb; nekünk magyaroknak itt Európában szerencséje — s ez nagy előnyünkre lehetne — három anyanyelvünk is van: a magyar, a latin, és a német — nagy kár, hogy (főleg) politikai okok miatt már csak egy maradt, az is úgy, ahogy.

Babits Mihály, aki nálunk közelebb volt a latin nyelv általánosbeszédbeli használatának korához, s családi hagyományai alapján is tudta annak kultúrahordozó és civilizációs-szervező erejét, az általa megismertetett szerzők kiválasztásában messzemenően figyelembe vette kamaszkorú tanítványainak kalandigényét: mint Sallustius, mint Cicero választott műve érdekfeszítő történet s ráadásul nem Tacitusi tömörségű szöveg: megértésük nem kíván különlegesebb — esetleg az életkorral még nem járó — ismereteket. Ugyanez vonatkozik az *Aeneis* választott énekeire (alvilági utazás, készülődés a háborúra és a befejező ének: *Aeneas győzelme*) is. Mindezek mellett arra is alkalmasak ezek a részletek, hogy a serdülőkor útvesztőiben bukdácsoló lelkek példát találhassanak morálra, etikára, hazaszeretetre — és költői szépségre.

Kiegészült ez a tananyag Róma tárgyi valóságának ismertetésével s a szintén nagyszámú írásbeli dolgozattal. Babits Mihály a latin nyelv tankönyveiből bővebb listát adott, ez egyfelől azt mutatja, hogy egyéni megítélése alapján is több elfogadható, céljainak megfelelő tankönyvet talált, de azt is, hogy a klasszika-filológia tankönyvei és a szövegkiadások valóban jobbak voltak — nem utolsósorban a múlt század nagy, nemzetközi okortudományi kutatásai s azok eredményeinek itthoni alkalmazása, illetve hazai kutatások alapján. A *Jeles írók iskolai tára* sorozat, melyből a szövegeket választotta (s melynek görög-római köteteit többször is megjelentette a

Franklin Kiadó az 1880-as és az 1920-as évek között), ahogy a neve is mutatja, elsősorban a diákok igényeinek megfelelő magyarázatokkal ellátott szerzőket közölt. (A fordítók, jegyzet-írók az adott aučtor jó ismerői is voltak egyben, Cserép József például Sallustius összes munkáinak bilingvis kiadását is elkészítette.) Az ókori történelmi és irodalmi alkotásokat jól egészítette ki a szintén Cserép József által írt *Római régiségek és római irodalomtörténet vázlata* című könyv, mely logikus rendszerével, jó ábráival és Róma irodalmáról szóló összefoglalójával biztos alapot adott az érdeklődőknek. (Ez is több kiadásban jelent meg.) Természetesen a felsorolt tankönyvek és kiegészítő anyagok csupán a kereteket jelentették, tartalommal maga a tanár töltötte meg azokat. Azt mindenesetre e két tantárgy anyagának és követelményének ismeretében elmondhatjuk — s ez összecseng volt diákjainak és kollégáinak véleményével —, hogy Babits Mihály, a pedagógus szigorú volt, ám hosszantartó ismeretek átadására törekedett.

Újpesti beilleszkedése mellett azonban — melyet segített az a nemvárt szabadság is, amiben október 10-ig része volt: kolerajárvány miatt ugyanis addig szünetelt a tanítás — ekkor nyílt számára először alkalom arra, hogy a Nyugat íróival nap mint nap megismétlődő, személyes kapcsolatot alakíthasson ki. Schöppflin Aladár a következőképpen idézte fel később ezt az időszakot: „[...] Szorosabb személyes érintkezésünk csak akkor vált lehetségessé, mikor áthelyezték Újpestre. Innen sűrűn bejárt közénk a Bristol-kávéházba. Különösen eleinte, de később is feszélyezve érezte magát ebben a társaságban, sokan jártak ide olyanok, akik nem voltak egészen kedvére valók. Az újságíró típusú fiatal emberekkel tudott legnehezebben kontaktust találni. A Nyugat vezetőemberei közül Ignatus-szal szemben mindig érzett egy kis feszélyezettséget, nem annyira a gondolataikban, mint inkább az eszük járásában volt közöttük ellentét s ezt érezték mind a ketten. Fenyő Miksát fenntartás nélkül szerette és becsülte. Osvát Ernőt is szerette, őszintén elismerte tehetségét és érdemeit. Néha volt közöttük, rendszerint kéziratkérdések miatt, egy vagy más nézeteltérés, ezek azonban közbelépésünkre

hamar eloszoltak. Az ilyenek elkerülhetetlenek a *genus irritabile vatum* világában [...]

A Nyugattal való kapcsolatairól jó hosszú ideig nincs fontosabb elmondani való: elmondanak mindent a folyóirat évfolyamai. Majd minden számban volt Babbitstól vers vagy tanulmány, vagy könyvbírálat. Csakhamar ő lett az egész vállalkozás egyik tartó oszlopa Ady és Móricz Zsigmond mellett. Itt fejlődött nagyra tehetsége és itt foglalta el a magyar szellemi életben azt a helyet, mely méltó volt hozzá. Itt jelent meg majd minden verse, tanulmánya és kritikája, a Nyugat adta ki egy külön számban első regényét, a Gólyakalifát. Időnkint voltak a Nyugat körül némi mozgolódások, egyszer palota-forradalom is tört ki, — ezekben ő nem vett részt, ő csak műveivel akart az irodalmi életben szerepelni. Intrikánál, ami egy irodalmi vállalkozásnál nem feltétlenül szokatlan, semmi sem állott távolabb tőle [...] A szerkesztősséggel inkább csak telefonon érintkezett, személyesen nagyon ritkán ment oda [...]”⁽¹⁴⁾

Az 1911. augusztusával kezdődő hónapok valóban nem a legszerencsésebben voltak a folyóirat életében: a Hatvany-Osvát konfliktus a végkifejlet felé tartott. Az augusztus elsejei számban jelent meg *Hatvany Lajos* cikke, *Irodalompolitika* címen, melyben még csak áttekintően fogalmazta meg Osvát Ernő szerkesztői elveivel szembeni ellenérzéseit — jogot erre többek között azért is érezhetett, mivel az előző években, több alkalommal is ő segítette ki anyagi bajaiból a Nyugatot. Mivel pedig az év hátralévő részében elképzeléseinek egy része, Osvát ellenkezése miatt nem teljesült, az év utolsó napján a *Világ* hasábjain sérelmeit a nagyérdemű tudomására hozta — személyeskedő és sértő hangnemben. Osvát ezt — ugyancsak a *Világban* — február harmadikán visszautasította; a sérelmeket már csak párbaj útján látták elintézhetőnek. Erre hatodikán került sor, majd Hatvany magára hagyta a korábban általa támogatott lapot. Az összecsapás igazi áldozata mégsem a párbaj résztvevőiből került ki: *Magyar Mór*, aki a *Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság* igazgatója volt, a várható bukás s befektetett vagyonának elúszása miatt január 13-án öngyilkos lett. A folyóirat azonban mégsem

szűnt meg, Ignotus és Fenyő Miksa előteremtették a fennmaradásához szükséges összeget, Osvát Ernő pedig szerkesztett tovább, mint annak előtte.

Babits Mihály a fenti csetepatében nem vett részt. Kapcsolata Hatvanyval egyébként is kissé ellentmondásosan alakult. Már korábban is volt némi vita közöttük Gyulai Pál megítélése kapcsán, de azért Hatvany Lajos, amennyire képes volt rá, segítette a költő fővárosba kerülését és elismertetését. Babits Mihály ezt avval igyekezett megköszönni, hogy részt vállalt a Hatvany által tervezett tanügyi számból — amely végül mégsem jelent meg.⁽¹⁵⁾ Meggyőződésével ellenkező véleményre azonban nem volt hajlandó, ez kiderül azokból a sorokból is, melyeket válaszul írt, amikor a báró elküldte neki német nyelvű, filológiaiáról szóló könyvét:

„Igen tisztelt Uram!”

Nagyon köszönöm a kedves figyelmet amellyel Die Wissenschaft des nicht Wissensweren c. könyvének új kiadását nekem megküldeni szíves volt.

A könyv minden sora végtelenül érdekelt, s alig tudtam letenni kezemből. Ezekről a kérdésekről magam is sokat gondolkoztam, s valóban talán a gondolataink nem is állnak oly messze egymástól, mint gondolná.

A könyvben azt tartom főként eredetinek és értelmesnek, hogy a kérdés élet az arkeológia túlkapásai ellen fordítja, míg eddig inkább a nyelvi szórágást gúnyolták és a reáliákat mint valami szép dolgot állították evvel szemben.

Ha a filológia tudományos értékeire nézve nem is értek Önnel teljesen egyet (valóban nagy fontosságúnak tartom a legaprólékosabb filológiát is, mint adatgyűjtést egy leendő lélektan, zseni- és néplélektan számára) — teljesen csatlakozom Önhöz akkor, mikor a filológia iskolai szerepléséről van szó és örömmel tapsolok Önnek, mikor Sappót védelmezi ama morális szamarak ellen.

Még egyszer köszönve kedves ajándékát maradok az Ön nagy tisztelője és kész híve: Babits Mihály.”⁽¹⁶⁾

A Hatvany-Osvát affér bizonyos vonatkozásai 1912-ben átkerültek a *Huszdik Század*

lapjaira, a *Társadalomtudományi Társaság Irodalom és Társadalom* címen előadássorozatot tartott s az előadásokat a lap közölte. Valószínűsíthető, hogy nem nyerte el Hatvany Lajos tetszését az sem, amikor Babits Mihály előadásában azt hallhata/olvashatta: „[...] annál kiválóbb művész valaki, mennél jobban ellen tud állani az őt környező társadalom hatásának”.⁽¹⁷⁾

Ahogy az újpesti gimnázium tanári karában, úgy a Nyugat írói gárdájában is talált Babits hű barátokat. Schöpflin Aladár és *Móricz* Zsigmond nevét kell először említeni — velük most mélyült el ismeretsége.

Babits Mihály újpesti költői jelenléte az 1911. szeptember elsejei Nyugatban megjelent versekkel kezdődött. Ezek a *Levél Tomiból*, a *Szent Mihály*, a *Bolyai*, a *Cigánydal* és a *Spleen* voltak. Mint közismert, a költőt egy-egy vers témája sokáig foglalkoztatta, a kezdő állapot és a végső forma, megfogalmazás között olykor hosszabb idő telt el — ezek a versek is korábbiak voltak, ahogy az újpesti élmények jelentős része is csak távozása után nyert végső alakot. Az öt vers együttes közlése azt mutatja, hogy a folyóirat szerkesztői nemcsak felismerték Babits Mihály tehetségét (hiszen azt már korábban Osvát Ernő megtette), hanem saját táborukba is fogadták s mindez nem az érintett ellenére történt.⁽¹⁸⁾

Az egyetemi évek alatt Babits Mihály, *Juhász* Gyula és *Kosztolányi* Dezső szoros barátságot kötött egymással. Ennek a szellemi közösségnek a vonzása később, ahogy életük egymástól eltérően alakult, csökkent, de azért mindig figyeltek egymásra s tudósítottak életük egy-egy nagy fordulataról. *Juhász* Gyula, aki ekkor Szakolcán tanított, hasonló helyzetben reagált a *Levél Tomiból* című versre:

„Kedves Mihály, az idő és tér szörnyű távolságain keresztül végre érzem a percet, amelyben messziről kezet kell fognom veled, a régi bajtárssal, a régi baráttal. Tomiból írok, Szakolcáról, a morva sorompó mellől és te megértesz. Évek előtt te írtál és éreztél így: Tomiba menve, Fogarasra. Olvasom új, legújabb verseidet és szívem feléd dobog, régi nagy barátsággal, újult szeretettel. Követlek a számkivetésbe, boldog előd, aki már az ország szívébe

jutottál, jó későn, de végre mégis igazán, örökösen. Sokat gondoltam rád folyton, verseid sorait ismételve magamban, magányban, zajban, szülővárosomban, második hazámban, a víg Váradon - és most, Szokolca végre megszólaltatja a levélíró, megtöri a baráti hallgatást [...]”⁽¹⁹⁾

Kosztolányi viszont, akivel ekkor ismét több lehetősége volt személyesen találkozni, december elején Szabadkára hívta, a *Lloyd Társaság* estélyére, felolvasni. Karinthyval hármasan el is utaztak, a történekről a *Szabadkai Hétfői Hírlap* 11-i száma tudósított. Kosztolányi egyébként a következő évben az *Élet* című lap számára riportot készített rákospalotai lakóhelyéről is.

Korábban, ősszel Babits Mihály Szekszárdra is ellátogatott, ahol a *Szekszárd-Tolnamegyei Nőegylet* 50 éves jubileumán *Prológgal* vett részt. Az előkészületekről a családi levelekből és a helyi lapokból értesülhetünk: „[...] Tudnál-e szerezni Misi egy a zene muzsájának megfelelő képet. A Török Ottóné lesz ez a nőegylet estélyén s nem tudja, hogy milyen toalet kellene ehhez. Ugye görög? Kleiber Gizi lesz a szeretet asszonya. Én eddig úgy volt, hogy rózsaszínű leszek, de hogy Anyi ilyen beteg s nekem meg annyi a dolgom végleg lemondtam róla. Nem érek én rá most ruha után járni [...] Ha tudsz valami muzsás képet vagy utasítást küld el vagy írd róla, különösen a ruha színezetét nem tudja Irénke vitt el tőlünk egy mitológiát, de persze abban is színtelenek a képek [...]”⁽²⁰⁾

A felolvasott vers valószínűsíthetően Újpesten/Rákospalotán keletkezhetett s mivel hozzáférni nem egyszerű, álljanak itt sorai:

PROLÓG

Régen — tisztelt közönség! — szokás volt, azt hiszem, hogy trombiták köszöntsék színedet a színen.
A régi korra rávall, hogy minden tarka volt: ma nem jön trombitával a felemás herold.
Ma — feketébe' persze —

egy úr jön, mint prolog;
unalmas, hosszú verse száján szinte kilóg.
És ím — ijedve néz szét zavart tekintete látva, hogy enyhe részvét hány embert csalt ide.
Segélyül ennyi néphez mely műzsát híjon ő?
A férfi másra éhez és másra vágy a nő.
Péter már unja látni, mi Pálnak élvezet: hogy ígérjünk ma hát mi mindennek kedveset?
Nem is elég egy műzsa: legyenek mind ma itt, mint csokorban a rózsák tarkítja társait.
Kinek-kinek mi tessék, legyen százféle szép (s ha tarka, akkor lesz szép a csokor és a kép.)
Kilenc leány a műzsa vagy isten tudja hány?
Jöjjön ma koszorúzva mind a kilenc leány.
S köztük egy égi asszony (mint hold és kilenc csillag) nevesen és mulasson azokért, akik sírnak.
Mert nem bús, könnyben ázott asszony a Szeretet: víg s hogy körötte mások nevéssenek, nevet, táncba vegyül szivessen, műzsák között mulat, rózsák között vörössen rózsának felgyulad.
Mint ujhold jó az égre mélézva is vidám és a naptól az éjbe fényt lop be délután s a bús éjben e fénynek jelével integet s varázsol a szegénynek zsebébe kincseket, mosolyg a sírók közt is, mint felhők közt a hold s gyémánttá lesz a könny is

amerre csak mosoly
és szeret minden szépet:
a csokrot és a képet,
az édes életet,
a táncot és a rózsát,
mert legfőbb műzsa műzsák
közt ő: a Szeretet!⁽²¹⁾

A *Nyugat* mellett azonban más orgánuk is szívesen közöltek vagy közöltek volna Babits írásaiból. Schöpflin Aladár kérésére 1912-ben verseket adott a *Vasárnapi Újság*-nak, de az ismét jelentkező Pethő Sándor invitálásának nem engedett: kéziratát nem közölte az *Élet*.

Az októberi első *Nyugat*-ban megjelent verses Babits-mű *A vihar* címen, a későbbi mesejáték *A második ének* egy részlete volt. Emellett közölt egy színikritikát is, címe: *Ödipusz király*. Egy régi, egy új.

A családi levelekből az derül ki, hogy a szekszárdi rokonság sokat aggódott miatta: kíváncsiak voltak arra, hogyan tudott berendezkedni, talált-e jóindulatú segítséget a kollégák között, keresett-e jó étkező helyet s pénzt küldtek neki. Apróbb használati tárgyait s ruháit is megkapta s lelkére kötötték, hogy fűtessen rendszeren. Talán a féltés is hozzájárult ahhoz, hogy Angyalka október 29-én felutazott Budapestre, aludni ugyan az Aréna útra ment, de nyilvánvalóan szemrevételezte testvére körülményeit Újpesten és Rákospalotán is.⁽²²⁾

A november elsejei *Nyugat*-ban olvasható Babits Mihály fontos tanulmánya *Az ifjú Vörösmarty* (melyről egyik Szekszárdra írt levelében is említést tett) s disputája *Művészet és szabadság* címmel. Ebben ő válaszolt a *Népszavának*, többek között így: „[...] Az iránymű nem művészet [...] követelem magamnak azt a jogot, hogy ne kelljen tartoznom semmiféle klikkbe, ahol a szabadságot megkötik. Nem is vagyok tagja egyiknek sem. A kongregációnak persze legkevésbé.”

Móricz Zsigmond, akinek ekkortájt jelent meg új regénye (*Az Isten háta mögött*), elküldte azt Babitsnak s november elején újból meghívta magukhoz.⁽²³⁾ A találkozásra azonban nem egyhamar kerülhetett sor, mivel a hónap közepén a meghívott influenzás lett: csak

munkahelye és lakóhelye között közlekedett. Betegsége miatt nem tudott elmenni a november 20-i, a Vígszínházban tartott Móricz-matinéra sem.⁽²⁴⁾

Az 1910-es években Babits Mihály egyik központi témája volt Petőfi Sándor elhelyezése a magyar irodalmi hagyományban. Evvel természetesen saját maga s nemzedékének helyét is kereste. Megállapításai alkalmat szolgáltattak jó és rosszindulatú félreértésekre is, melyek *Petőfi és Arany* című tanulmánya körül sűrűsödtek. Így, Földessy Gyula egy polemizáló könyvet írt — erre a novemberi második számban egy kis cikkecskével válaszolt (Petőfi). Egyik elődjét pedig Vörösmartyban találta meg, az ezévi utolsó *Nyugat*-ban közreadta róla szóló második tanulmányát: *A férfi Vörösmarty*.

Babits Mihály az év fordulóját Szekszárdon töltötte. De mielőtt elutazott volna, átadta a *Nyugat*-nak novelláját, mely a *Líra, kalendárium, mese, vers, kabala* címet kapta s megjelent a január elsejei számban. Hosszabb idő óta ez volt az első, ismét költői jellegű munkája, bevezető soraiban plasztikus képét adta újpesti élményeinek:

„Kedvem van írni, és még nem tudom, mit írok — vonalzott papíros van előttem, valóságos írka, minden vonal egy-egy sín, és az egész papíros egy nagy fehér pályaudvar, hova, hova induljak ezeken a síneken? Végtelenül szomorú vagyok, teljesen egyedül, az imént volt nálam egy barátom, és soha ennyire nem láttam, hogy nincsenek barátaim, eszembe jutott valaki, akit nagyon szerettem, és aki tán mindenki közt legjobban szeretett, mint ahogy a vadászok szeretik legjobban az állatokat — és akihez minden kétségbeesett és szenvedélyes közelség sem tudott közelhozni, előttem az óra, előttem a naptár, az óra estét mond, a naptár decembert, egy év! Egy évvel megint szomorúbbak lettünk!

Mintha nagyon vén volnék, és örök időtől ülnék itt az íróasztal fölött, és szakállam talán már át is nőtt az asztalon, és ha fel akarnék kelni, ezer vén és fehér szálát fájva kellene eltépnem.

Az egész eddigi életem eltörött. Mindent elhagytam, és most megint mindent elülről kell kezdenem, mint már annyiszor. Elfoszlott a

„Mélyen tisztelt Tanár Úr!”

Abból a köztudomású dologból folyólag, hogy Ön vasárnap a „Nyugat”-matinén szerepelni fog, szükségesnek tartuk figyelmeztetni, hogy eme szándékáról tessék letenni, ha nem akar egy antiklerikális tüntetés tárgyává lenni.— Nagyon sajnálnók a „Nyugatot”, ha ily blamage érné, de nem tűrhetjük, hogy egy egyén a költészet glóriájával övezve legyen, ki önző érdekből egy titkos maffia, egy vallásos klikk: a Mária-Kongregáció lovagjává vedlett, noha egy igazi költői lélek piszkos emberi dolgokon, érdekeken felül kell, hogy emelkedjék.— Hova jutott volna a világ-litteratura, ha egy Heine, vagy Petőfi is így megalkudott volna a sorssal.— Ismételten figyelmeztetjük, hogy eme szándékáról tegyen le!

300 szabadgondolkodó diák.”⁽²⁶⁾

A fenyegetés vagy provokáció ellenére másnap nem történt semmi, *A Nyugat hírei*-ben ezt olvashatjuk:

„[...] Rövid és finom bevezető szavak után magát a költőt szólaltatta meg, — olyan fordításban, mely a magyar írásművészet történetében dátummá teszi a napot, amelyen nyomtatásban áll majd az olvasók előtt. Amit korok és földek szépségét a katolicizmus magába szítt: mind rajta szívárványlik a régi remek ez új magyar zománcán [...]”⁽²⁷⁾

Erre az előadásra a költő édesanyja és lánytestvére is felutazott. A felolvasás sikert aratott, Fenyő Miksa szükségét érezte annak, hogy örömét megossza a költővel:

„Kedves Uram! Rendkívül örültem a Dante fordítás sikerének és nagyon szívesen tiszteltem Önt. Fenyő Miksa.”⁽²⁸⁾

Nyilván a kedvező fogadtatásnak volt köszönhető, hogy az április 16-i Nyugatban hosszabb tanulmány jelent meg Babits műhelyéből *Dante fordításáról* s három mutató is: a Pokol 5. és 25. s a Paradicsom 33. éneke. Ez azt mutatja, hogy nem sorrendben haladt a fordításban, tanulmánya viszont — természetesen korábbi eredményeit összegezve — újpesti évéhez köthető.

A Babits-levelezésben található egy levél 1910. február 17-i dátummal az *Újpesti Közművelődési Körtől*. Mivel azonban a levél címzése egyértelmű (Tekintetes Babits Mihály tanár

Úrnak, Helyben), az évet valami tévedésnek kell minősítenünk s a hónap alapján az 1912-es évre (az előző év februárjában ugyanis még Fogarason lakott) datálhatjuk a következő sorokat:

„F. hó 15.-én tartott felolvasásával Körünk tagjai- és vendégeinek igaz műélvezetet nyújtott.—

Ezen kegyességéért fogadja az „Újpesti Közm. Kör” választmánya nevében és megbízásából hálás köszönetünket.—

Kiváló tisztelettel.”⁽²⁹⁾

Talán ekkor is a Dante-fordítás egyes részeit olvasd fel, munkája iskolai barátai előtt nem maradhatott titokban. De az is elképzelhető, hogy a *Laodemei*-ből hangzottak fel részletek; a felolvasásról volt fogarasi tanártársa, *Friedrich* András leveléből is értesülhünk.⁽³⁰⁾

Műfordítói munkássága mellett önálló művei is keletkeztek Újpesten. Így például a Nyugat február 16-i számában megjelent két kis kritikája: az egyik *Szép Ernő Énekeskönyv*, a másik *Riedl Frigyes Három jellemzés* című kis köteteiről. Írt Móricz Zsigmond meséiről (*Boldog világ*, március 16), Leopold Lajos új könyvéről (*A presztízis*, május elseje), a Jókai művek olcsó sorozatáról (uott.), Browningről és a kolozsvári színitársulat előadásáról (május 16).

A Nyugat mellett Babits Mihályt szerzői sorába hívta az *Irodalomtörténet* is, melyet ekkor *Pintér Jenő* szerkesztett. A májusi füzetben *Böröcz Marcell: Ferencesek a középkori magyar irodalomban* című könyvéről írt bírálatot. *Balassa József* is megkérte, hogy egy általa szerkesztendő diáknaptár részére adjon írást — e kérésnek is eleget tett.

Kenyérkereső és irodalmi munkája mellett az 1912-es év áprilisától kezdve újabb gondja akadt: kiadót kellett találnia fordításának megjelentetésére. A *Révaival* és a *Franklinnal* is tárgyalt, végül az előbbi mellett döntött. Kiadás előtt, ez év őszén, míg Babits Mihály az újpesti főgimnáziumban dolgozott, több levél is váltottak az ívek és az illusztrációk nyomásával kapcsolatban. A korrigálást a Dante-kutató *Kaposy József* vállalta.⁽³¹⁾

A „vérvörös csütörtök” hatására keletkezett, a június elsejei Nyugatban megjelent verse, a

Május huszonharmadika Rákospalotán. Mivel soraiban jelen van bizonyos politikum, a korabeli s a későbbi sajtó is megpróbálta kisajátítani. A *Népszava* közlését Babits Mihály a következő Nyugat *Önkommentár* című cikkében utasította vissza, mondanivalóját így összegezve:

„[...] hű katonája akarok lenni a jövő Magyarországnak, melynek igazságtalanságok, előítéletek és hazugságok helyett őszinteség, szeretet és szabadság lesz az alapja. Gyáva nem vagyok, ha új állapotot kívánni forradalom: forradalmár vagyok. De semmi közöm pártokhoz: s kivált ahhoz a párthoz, mely mikor saját felelősségére közös akciót nem mer csinálni, egyéni felelősség harcába uszítja a szegény, végletekig felizgatott népet.”

A június közepi Nyugatban megjelent még két korábbi keltezésű műve: *Mese a nagyvilágról* című párbeszéde, mely később *Játékfilozófia* néven lett ismertté s *A zengő szobor dala* című verse.

Babits Mihály a tanév befejeztével hazament Szekszárdra. A július elsejei Nyugatban olvashatjuk nekrológiát Kun Józsefről, aki szegedi tanártársa volt — ennek megjelenése idején utazhatott. Újpesti barátságairól pontosabb képet ekkor kaphatunk, hiszen a személyes érintkezést a földrajzi távolság miatt felváltotta a levelezés. Ahogy már korábban volt szó róla, elsősorban Hendel Ödön és Komjáthy Aladár voltak azok, akikkel közelebbi kapcsolatba került, az általuk írt sorokban ragaszkodást és szeretetet figyelhetünk meg.⁽³²⁾

Nyári szabadságának egy részét ismét itáliai kirándulásra használta fel. Velencében, Ravennában, Firenzében és Assisiban biztosan járt, ezt az innen küldött lapokból tudjuk. Augusztus elején azonban már ismét Szekszárdon volt s csak augusztus 29-én utazott vissza Budapestre. Mivel munkahelyén, az újpesti gimnáziumban — ahogyan erről már volt szó — nem érezte jól magát, többek között arra is felhasználta a nyári szünetet, hogy elképzeléseinek megfelelőbb helyet keressen. Ebben segítséget kapott Dienes Páltól, akit szekszárdi rokonsága révén ismert meg s akivel barátságuk egyik megalapozója közös mate-

matikai érdeklődésük volt. Dienes Pál a tisztviselőtelepi gimnáziumban tanított s összeismertette Gaál Mózes-szel, igazgatójával, aki szívesen maga mellé vette volna az egyre ismertebb költőt. 1912 szeptemberében azonban ez még nem sikerült.⁽³³⁾

Alig érkezett vissza Babits Mihály Szekszárdról Pestre, már feladatok várták. Még a nyári szünet alatt kérte meg Pintér Jenő, hogy az *Irodalomtörténet* számára írjon kritikát két új műfordításkötetről: Umberto Norsa Petőfikötetéről és Gigante Silvino magyar népdalgűjteményéről. E bírálat *Magyar irodalom Itáliában* címmel meg is jelent.

A szeptember 16-i Nyugat *Merceria* című versét közölte, mely egy friss olaszországi élményt fogalmazott meg. Ebben a számban olvashatjuk Őszi *harangozó* című költeményét is. Szeptember végi névnapján sokan köszöntötték, barátja, Hendel Ödön rajzos jókívánságokkal kedveskedett neki.

Az október elsejei Nyugat hozta *Magántudósok* című tanulmányát, melynek nagy visszahangja támadt. Levelet kapott Móricz Zsigmondtól⁽³⁴⁾ és Fitz Józseftől⁽³⁵⁾, utóbbi hosszú oldalakon át értette magára a tanulmány szavait. Az október 16-i számban pedig Elek Artúr osztotta meg az olvasókkal Babits tanulmányának olvasása közben támadt gondolatait.

E hónap közepén a költő az alábbi sorokat küldte Szekszárdra:

„Kedves Anyikám!

Bocsássatok meg. Nekem magamnak tettem a legrosszabbat azzal, hogy ily soká nem írtam, mert azóta folyton bántott, gyötört az a gondolat, hogy írnom kellene, de az én gyakran előforduló érthetetlen lelkiállapotaimnak egyikében megint hetekig teljesen lehetetlennek éreztem azt, hogy tollal a kezemben az íróasztal elé üljek. Egyébként is nem voltam normális állapotban az egész két héten, senkivel sem találkoztam (Dieneséket kivéve) és nem tudta rászánni magamat, hogy Budapestre bemenjek. Végre azt lett belőle, hogy úgy látszik ez a rossz hangulat csakugyan betegség volt, ma megint visszaestem a náthába, köhögésbe, úgy hogy megtettem azt, amit Újpesten létem óta még nem tettem: nem mentem iskolába [...]”⁽³⁶⁾

Betegségében együttérző barátja is osztotta:

„Kedves Barátom! Szánakozó szívvel értesültem tegnap betegségedről. Szeretnék meglátogatni, de a torkommal vesződöm, azt kúrálom délutánonként, hogy kihúzzam vasárnapig.

Bánt a lelkiismeret, hogy nem beszéltelek jobban rá az otthonmaradásra a múlt héten Téged könnyelmű egészségest, én a tapasztalt nyavalyás:

Bízom azonban abban, hogy játszva lerázod a bajt Magadról s mihamar látunk.”

„Édes Barátom! Igazán sajnállak. Ma azonban nem kereshetlek fel, négy óra nyomja vállamat. Nehogy eljőjj, amíg egészen nem csillapodott meg a kögöhéted [!]. Külömben, ígérem, karhatalommal szállítlak haza. Ne játszd az egészségeddel. Legyek ijesztő példa előtted. Esténként igyál pemetefű teát. Éjszakára tégy a melledre hideg borogatást s egy száraz törülközővel kössd le. Amint lehet felkereslek.

Szeretettel ölellek. Hendel Ödön.”⁽³⁷⁾

Az 1912-es év folyamán — már csak személyes jelenléte miatt is — Babits Mihály ismertsége folyamatosan nőtt. Erre utalnak azok a levelek is, melyekben például Gömöri Jenő Tamás a *Modern Könyvtár* részére kötetet kért tőle, vagy Ady Lajos szöveget egy általa szerkesztendő stílisztikába. De arról is értesülhetünk, hogy a brassói leányegylet Babits-matinét szándékozott tartani s ehhez verset kértek tőle.

Az augusztus végi kudarc ellenére Gaál Mózes nem mondott le arról, hogy a neki nagyon szimpatikus fiatal költőt és tanárt saját kollégái között lássa — október végén siker koronázta kitartását. 26-án a 148.172. számú miniszteri rendelettel Babits Mihályt a tisztviselőtelepi gimnáziumba helyezték. Új állásának elfoglalására azonban csak november közepén került sor. A Nyugatban e bő két hét alatt már csak egy írása jelent meg, az Anatole France új könyvéről szóló, *A kételkedés köteleessége* című.

Az újpesti gimnázium 1912/13-as évköny-

vében a következőket olvashatjuk:

„[...] Babits Mihály r. tanárt a nm. minisztérium az újpesti áll. főgimnáziumból a bpesti X. ker. tisztviselőtelepi áll. főgimnáziumhoz saját kérelmére áthelyezte. E kiváló tehetségű, páratlan szorgalmú, s hivatását példásan teljesítő tanár távozását az intézettől őszinte szívvel sajnáljuk. Erős egyénisége, mélyen s melegen érző szíve maradandó nyomokat hagyott maga után tanártársai s a tanulóifjúság lelkében [...]”

Ugyanebből az évkönyvből még azt is megtudhatjuk, hogy novembr 15-ig tanított Újpesten s a tanév kezdetétől a magyar és latin tárgyak tanítása mellett tovább vezette az önképzőkört, valamint az I. a. osztályfőnöke lett.

Távozásával kapcsolata nem szakadt meg Újpesttel, ezt szintén a Babits-hagyaték levelei mutatják: főbb partnerei a korábbiak. Amiről szó eset: „búcsúlakomája”, a Pokol-fordítás megjelenése, annak propagálása, Hendel Ödön betegsége, a régi munkahely új hírei, szünidei programok és látogatások. Új tartalmat nyert ismeretsége Komjáthy Aladárral; a Timár Virgili tanár-diák viszony igazi, mély barátsággá ekkor vált — miközben kis körük lassan kibővült Dienes Pállal, *Szilasi* Vilmossal, később Szabó Lőrincsel: ennek nyomai fényképen is fennmaradtak (például azon, melyen Babits Mihály Dienes Pállal és Komjáthy Aladárral a Gambrinus étteremben látható, vagy melyen Szabó Lőrincsel és Komjáthy Aladárral). Babits Mihály 1913-ban, az érettségi idején⁽³⁸⁾ összetegeződött tanítványával, aki azonban hosszabb ideig megmaradt még a „Mihály bátyám” mellett.

Ezek után kövessük nyomon a leveleket:

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. nov. 18.)

Kedves Mihály Barátom! Végtelenül sajnálom, hogy nem vehettem részt búcsúlakomádon és magyar Dantéd születési áldomásán. Tudod, hogy engem mindenféle parányi dolgok megakadályoznak terveimben. Szombaton a délelőtti négy órák után, délután 4-től 9ig valóságos vendégjárás volt nálunk a fiam miatt, meg a nevem napja miatt, úgy hogy kilenckor holtra fáradva és némává rekedve nem tudtam lemenni a vigadóba, pedig inkább

ott rekedtem volna be a füsttől. Az vigasztal csupán, hogy talán így kifejezésedre jutott az, hogy nem tekintem búcsúnak magamra nézve az estélyt, hanem találkozunk ezentúl is, Dantéd születésnapját pedig megünnepeljük külön is.

A tegnapi szobafogságom után ma hallottam Izidor barátunktól, hogy hiába keresnélek délután lakásodon, mert már beköltöztél. Öröög vigye az eletromosság századát! Ma igazán visszakívánom a végrendelkezve költözőkőd régi jó időket.

Nagyon hiányzol az iskolában.—

A lakásodat kiírtam. És szóltam a vasúti postásnak is, aki „buzgó munkálkodást” ígért.

Ég Veled a viszontlátásig. Aranyember direktorodat melegen üdvözlöm.

Öllelek: Ödön.

úgy átfáztam, hogy a Nemzeti Színháznál le kellett szállnom és forró teával felmelegednem egy kávéházban annyira, hogy hazatérhessek. Ilyen nyomorúság! És hol van még a tavasz, mely véget fog vetni újpesti prométheuszságomnak.

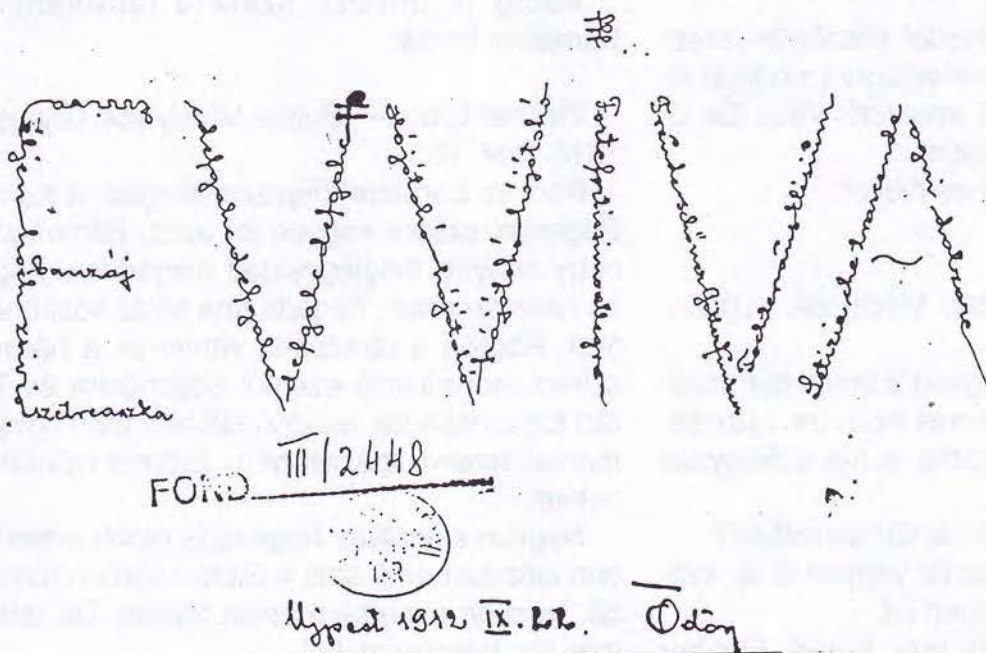
De térjünk vissza Dantédra, mert különben előnt a keserűség. Hát hallom Komjáthytól, hogy szebb mint remélted volna és roppant örököd van benne. Szeretettel üdvözöllek harmadik hatalmas könyvszülotted megjövete-lén. Sokat szeretnék kérdezni! Legalább hogy levélben hallanék egyet-mást Dantédról. De tudom most úgyse érnél rá felelni. Tehát csak egy kéréssel fordulok Hozzád. Küldess Sirolának (Fiume, Állami főgimnázium címre) is egy példányt könyvedből, ki nagy érdeklődéssel várja a Nyugat szemelvénye után fordításodat. Bizonytal fog írni róla valamelyik olasz lapban, ha nem is rögtön, de biztosan.

Köszönet Norsáért és Gigantéért. Ha nem küldöm vissza hamarosan, azért ne vedd meg újra.

Isten áldjon.

Szeretettel öllelek és várlak — könyvalakban, ha már másként nem lehet.

Ödön

ÉLJEN. Egy humoros postai levelezőlap Hendel Ödöntől

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. dec. 7.)

Kedves Barátom! Örömmel vettem Komjáthyval küldött izenetedet, hogy legközelebb megküldöd Dantédát. Némileg megédesítetted keserűségemet. Mert képzeld, aki napról-napra türelmetlenül vártam könyved megjele-nését, még ma sem láthattam azt. Az első napokban beteg voltam, azért nem mehettam tüstént Hozzád. A hét elején végre elég jól éreztem magam és hétfőn délután Hozzád indultam. A vonaton és a villamoson azonban

Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. dec. 8.)

Most vettem Sirola lapját, melyen örömmel jelzi szép könyved megérkezését. Felajánlja Paradinak, hogy ír róla lapjában. Köszönöm, hogy megelőztél óhajomaban.

Sirola írni fog Neked is.

Öllelek: Ödön

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest. 1912. dec. 13)

Édes Barátom! Szürke hétköznapi volt tegnap, nekem mégis pirosbetűs ünnep. Azzá

tette a könyved, melyet tegnap vettem kézhez.

Tele vagyok gyönyörűséggel!

Végre egy magyar díszkiadás, mely minden ízében szép. És végre egy magyar Dante, mely minden ízében költői.

Dante nem juthatott el életében Magyarországra. Pedig ki tudja mennyi szép álmot szőtt Martell Károly társaságában arról az ígérlet földjéről, melyet a Duna öntöz, midőn a német partokat elhagyja. Nem juthatott el, mert Magyarországot félrevezette Velencei Endre. Sírontúli életében se juthatott el eddig hazánkba, az őt megillető szellemi körbe, mert félrevezette azt Szász Károly.

Akadtt végre igazi Vergiliusa Benned, ki elvezeted őt ide. És elmondhatjuk immár a költőt variálva: O beata Ungheria, che non si lascia piu melmenare!

Mélyről fakadó szeretettel köszönöm szépséges könyvedet és melegsavú dedikációd. Határtalan örömet szerezteél vele: És kifogyhatatlan gyönyörűséget.

Isten áldjon. Szívemhez öllelek.

Igaz barátod. Ödön.

Fischer Izidor — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. dec. 13.)

Kedves Barátom! Fogadd a tanári kar nevében hálás köszönetemet kedves ajándékodért, amelyre már eddig is két előjegyzés történt.

Hogy érzed magad az új környezetben?

Most már, hogy második vágyad is ily szépen sikerült, bizonyára igen jól.

Szívélyesen üdvözlő igaz híved: Fischer Izidor.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. dec. 14.)

Kedves Mihályom! Íme az olasz válasz Schlemmer von Slemil úrnak.

Belenéztem itt-ott a könyvébe. Leíró életrajz, az is a gyöngébb fajtából és telve hibákkal és egyenetlenségekkel. Erről következtetem a Rólad irandó cikkekre és így csupán rövid sablónos levelet írtam. Ha rosszul okoskodtam és nem felel meg, írd meg magyarul a levelet és postafordultával elküldöm a fordítást.

Szeretettel öllelek: Ödön.

Tegnap küldtem egy pár köszönő sort, amennyi mellfájásomtól telt. Remélem megkaptad?

Frencz Géza — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. dec. 16.)

Kedves Barátom, Komjáthy VIII. oszt. tanuló átadta nekem az önképzőkör tkp. könyvét.

Szív. üdvözlő őszinte híved: Frencz

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. jan. 17.)

Mélyen tisztelt Tanár Úr! Vasárnap délelőtt az osztály Konkoly Thege Miklós ismeretterjesztő felolvasására megy, amely 11 órakor kezdődik. Innen egyenesen megyek a Tanár úrhoz és azt hiszem legkésőbbben 1/2 2 órakor már ott lehetek.

Addig is üdvözlő szerető tanítványa: Komjáthy Aladár.

Fischer Izidor — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. febr. 10.)

Kedves Barátom! Figyelmességed: a Kunst Segantini száma nagyon jól esett. Bámultam, hogy ennyire megjegyezted magadnak, hogy én kiket szeretek. Fogadd érte hálás köszönetem. Rögtön a rámáshoz vittem és a három színes reprodukció ezentúl Segantinira és Te rád fogja naponta, minden fölkelés után figyelmet terelni. Igazán nagy örömet csináltál nekem.

Nagyon sajnálom, hogy csak utóbb értesültem előadásodról, amit a Gallilei körben tartottál. Nagyon szerettem volna hallani. De talán meg fog jelenni valahol.

Mióta elmentél már három új tanárt kaptunk. De új betegünk is van: Nagy Ferenc. Képzeld ennek is tüdőcsúcshurutja van.

Fogadd még egyszer hálás köszönetem kedves ajándékodért. Szerető barátod: Fischer Izidor

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. márc. 26.)

Édes Barátom! Kedves lapodat szombat délután vettem. Abban a hitben, hogy az ünnepeket Szekszárdon töltöd, nem feleltem rögtön. Sajnos a nagyhétre tervezett látogatásomat keresztülhúzta egy alapos meghűlés,

mely szerdától pár napi fekvésre és aztán maródiságra kényszerített. Igaz, hogy megszokhattam az ily meglepetéseket, mégis roppant sajnálom, hogy nem kereshettelek fel. Hanem most már itt a tavasz és egy szombat délután, most még nem, hanem talán a jövő szombaton (ápr. 5én) betoppanok Hozzád. Alkalmas nap ez?

Szóval sokat!

Addig szeretettel öllelek. Igaz híved: Ödön.
Feleségem és Gyuri sokszor üdvözlnek.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. ápr. 5.)

Édes Barátom! Jobban vagyok, de még nem jól. Így hát holnap nem mehetek még hozzád. Remélem jövő szombaton végre sikerülni fog. Azért tudatom, hogy nehogy várj esetleg.

Szeretettel öllelek: Hendel Ödön.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. ápr. 15.)

Mélyen tisztelt Tanár Úr! Kívánságához képest tudatom, hogy vasárnap szerencsésen megérkeztem és hogy semmi bajom sincs, sőt kezdek kilábolni a meghűlésből.

Mély tisztelettel: Komjáthy Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. jún. 5.)

Kedves Mihály bátyám! Vasárnap délelőtt pont 1/2 9 órakor a találkozási helyen leszek. Mózsinak már írtam, azon levelezőlapok egyikén, melyet a Gambrinusban készítettek rólunk.

A találkozásig üdvözl: Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. jún. 24.)

Kedves Mihály bátyám! A szóbeli érettségi vizsgálatok 26-án csütörtökön veszik kezdetüket reggel 8 órakor. Az egész hét azzal telik, hogy készülök rájuk, és mégis úgy érzem, hogy nem fogok semmit sem tudni. Most már azonban mindegy: az a fő, hogy a várakozás már csak egy nap; a többit „bízd az Istenség vezető kezére, s élj az idővel”.

A forró napi viszontlátásig üdvözl: Komjáthy Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Szápár, 1913. aug. 3.)

Kedves Mihály bátyám! Tegnap estefelé kaptam kézhez a leveledet, 7 órakor. Mindjárt ma koradélután sietek válaszolni, hogy a reggeli postával elküldhessem a választ.

A regénynek hozzám eljuttatott lapjai már le is vannak írva; azt még délelőtt elvégeztem. Arra a kérdésre, hogy milyen hatást tesz, — igazán bajosan tudok felelni. Lélektani hatást természetesen semilyet sem, mert hiszen az előttem fekvő két lap a kezdet-kezdeté egy nagyobb regény ouvertureje. Azt hiszem, egy regényt akárhogy lehet kezdeni, mert a kezdet jóságát csak a későbbi részekkel alkotott harmónia adja meg. Ilyen szempontból tehát igazán nem tudok mit felelni. Azonban azt hiszem, ha nem is tudnám, hogy te lírai verseket is írsz, akkor ebből a bevezetésből legalább is gyanum támadna ez iránt. Egy Dickens, egy Balzac, a regény igazi professzionista nagymesterei sohasem kezdenének ilyen módon egy regényt. Te belőled azonban akiből csak úgy duzzad a líraiság, mindjárt a két első lapon egy sereg gyönyörű hasonlat buggyan ki — az el nem fojtható lírai költő hasonlatai. Ez a körülmény azonban csak a regény érdekességének emelésére szolgál (azt hiszem ugyanis, hogy ez a sajátság a regény további részeinél is megmarad, mert hiszen egyéniségedben rejlik) és bizonyos, hogy műved akármilyen is lesz, akármít is fognak róla mondani, olyan lesz, amilyen eddig még nem volt, amilyent csak te tudsz írni.

Az én szápári időtöltésem bizony nagyon egyszerű. Élvezem a napot, a levegőt, az estét és közbe-közbe olvasgatok. Nincsen szándékomban már hosszabb időt itt tölteni és szombaton 9.én már délután otthon is leszek. Tehát ha addig még akarsz valamit küldeni, hát ugyanarra a címre küldd, mint a tegnapi ajánlott levelet. A munka leírt lapjait most nem küldöm vissza, hanem majd magammal együtt hozom föl.

A levél többi, rám nézve „igen kellemes” részeit jobb lesz élőszóval megtárgyalni, mert valószínűleg te sem írhattál olyan bőven és úgy, amint szeretted volna, és én sem tudnék levélben kellőleg válaszolni rá, mert már témájánál fogva is a tárgy olyan, hogy szóbeli

megbeszélést kíván.

Különben kitartó, kellemes munkát kíván:
őszinte tisztelőd. Komjáthy Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. szept. 2)

Kedves Mihály bátyám! Megállapodásunk folytán értesítelek, hogy szombaton 6.-án 5 óra felé felkereslek. ha látogatásom alkalmatlan lenne, értesíts egy levelezőlapon, de értesítsd Szilasit is (VIII. Rökkszilárd-u. [I] 17. IV. 2.) aki levelezőlapon kért találkát tőlem, természetesen veled együtt, — és én ezt az időpontot írtam meg, mint amikor meglátogatlak.

A viszontlátásig üdvözlő tisztelő barátod: Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. szept. 19.)

Kedves Mihály bátyám! Hétfőn a mondott időben nem hiszem, hogy ott lehetnék, mert mint ma megtudtam — a tandíjmentesek csak 22, 23, 25-én iratkozhatnak. Így csak a jövő szombaton 27-én délután foglak felkeresni, de csak 1/2 6 felé, mert 5-ig órám van. Ha az időpont nem alkalmas, kérlek értesíts.

Addig is üdvözlő tisztelő barátod: Komjáthy Aladár.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1913. dec. 19.)

Kedves Mihályom! Végtelenül sajnálom, hogy nem voltam idehaza, mikor kilátogattál. Azóta se voltam távol hazulról délután várva, hogy talán újra kijössz. Akkor is csak azért mentem el, mert egyiptomi sötétség borult ránk a cucilista Világszellem első csapásaként és én a sötétséget utálok. Ha sejtettem volna, hogy Te fogsz kárpótlásképpen fényeskedni nekem, dehogy mentem volna el, de Te Barátom azt mondtad, hogy ama hét csütörtökjén keresel fel, sőt még meg is írod biztosság kedvéért, ezért szöktem meg a sötétségből.

Igazán nagyon sajnálom, nagyon bánom, hogy így esett. Annyira szerettem volna kissé beszélgetni Veled. Most már persze készülsz haza, így még egy délelőtti kávéházi találkozásról se lehet szó Pesten. Be kár.

Gyönyörűséggel olvastam a két szentről írt mély elméikedésedet. Vártam a regényt is, de

úgy látszik Komjáthy még nem készült el a tisztázással. Roppan kíváncsi vagyok rá.

Képzeld a napokban egy pesti antikváriusnál egy úr minden áron meg akarta venni a Te Purgatórium fordításodat. Örömben majdnem bemutatkoztam neki. Ez az igazi kritika, a közönségé, és nem a Sebestyén Károlyoké. Hiszem is, hogy nem sok Karácsony múlva megajándékozod Magyarországot a Purgatórioval és Paradisoval.

Isten áldjon. Adjon fehér Karácsonyt. És olyan szép Szilvesztert, mint az az éjfélimisés volt.

Öllelek szeretettel: Hendel Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1914. febr. 5.)

Kedves Barátom! Arany balladáinak prózai olasz fordítását Sirola művét, tegnap tettem postára számodra. Verses fordítást is fog csinálni, ha megszabadul az új fiumei olasz szótár magyar-olasz részének munkájától. Írj róla pár sor, ha tetszik a munka.— Lelkileg ott voltam Dante-felolvasásodon, ha másként nem lehetett.— Remélem vetted karácsonyi levelemet?

Szeretettel öllelek: Hendel Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (H.n. 1914. márc. 18. e.)

Kedves Barátom! Késve köszönöm kedves megemlékezésedet, de nem tudtam merre jársz. Én idehaza töltöttem a nyarat — a múzeumi könyvtárban. Most megyek egy hónapra pihenni az Adriára. Iparkodom még eljutni Hozzád.

Szeretettel öllelek: Ödön

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Fiume, 1914. márc. 18.)

Kedves Barátom! Készültelek felkeresni elutazásom előtt, de kifogytam az időből. Igazán néha megkívánom, hogy véget érjen a szabadságom és a munkám, hogy legyen időnkint szabad napom is, ami idén nem volt. Itt lakom Fiume Kainszerű testvérvárosában és innen járok de Fiuméba dolgozni. Mihelyt hazajutok, *első dolgom lesz kilátogatni Hozzád.*

Szeretettel öllelek: Hendel Ödön

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Fiume, 1914. márc. 20.)

Kedves Mihályom. Most veszem a hírt nagy sajnálkozással, hogy a napokban nálunk voltál. Igazán roppant sajnálom, hogy már másodszor hiába kerestél, és nem tudom megbocsájtani magamnak, hogy nem értesítettelek rögtön elutazásomról.

Szeretettel öllelek: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Velen-
ce, 1914. márc. 31.)

Kedves Barátom. Hét évig voltam száműzve második hazámból, Itáliából. Egy velencei nap kárpótolt érte. Nem jössz le Húsvétra?

Szeretettel öllelek, igaz híved: Hendel Ödön.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1914. júl. 11.)

Kedves Mihály bátyám! Írok neked, de csak azért, hogy meg ne haragudj rám, mert igazán mondhatom az elmúlt hét alatt semmi olyan nem történt, amit érdemes volna leírni. Én úgyszólván folyton itthon vagyok és ki se mozdulok a szobából, könyveimmel foglalkozom. Ha elmegyek, akkor estefelé Pesten szoktam sétálni, de az ritkán történik. Kénytelen leszek azonban gyakrabban mozogni, mert nem tudok jól aludni, és ezt a mozgáshiánynak tudom be.

Hát a te állapotod érik-e vajjon a szanatóriumi üdülésre? Remélni merem, hogy meg nem okolt ellenszenv és se semmi más visszatartani nem fog egy felüdítő és helyreállító kúrától.

Pistiről semmit sem tudok, mert nem ír. Valószínűleg ő is azért nem, amiért én, a témahiány miatt. Pedig egészen fölösleges, hogy egy levelet ürességekkel töltsünk meg, amikor nincs miről írni. Azt hiszem éppen ezért nem haragszik, hogy olyan ritkán írok, aminthogy én sem neheztelek emiatt rá.

Édesanyádnak, Angyusnak, Nennének kérem kézcsókomat átadni, téged pedig Pistivel együtt sokszor üdvözlő hálás tisztelő barátod és fiad: Komjáthy Aladár.

Hogy mikor utazom, még pontosan nem tudom. Valószínű: jövő hét.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1914. júl. 18.)

Kedves Mihály bátyám! Ezt a levelet elutazásom előtt pár órával írom, tehát ez már határozottan tudtadra adja azt, amit előbbi levemben valószínűnek jeleztem: t.i. hogy szombaton tényleg útra kerekedtem édesanyámmal együtt Aradra. Természetesen mindent elintéztem, amit mondtál: elhoztam a könyveket Bartától; igen szépek. 8.50 Kört fizettem értük, de kérek az összeget ne küldd utánam, mert ez egész fölösleges, hanem majd ideadod nekem, az első boldog találkozásunkkor. Ignotus levelét szintén idemellékelem kívánságodhoz képest. Én lám ezzel meg is tettem mindent, mit kívántál, de te nem küldted el az ígért pöemát, pedig az én zárt levlapom és a te levlapod keresztezték egymást s így a poema elküldésének megvolt a teáltalad jelzett szükséges és elegendő feltétele. Szeretném már látni, mert mostanában úgyszólván gyakran forognak kezeim közt versköteteid: különösen az első. Én nem tudom pontos okát adni, de ezt a kötetet szeretem a legjobban. Lehet azért, mert a bennük szövődő érzések és hangulatok jobban megtartották saját ritmusukat és a formai tökély, melynek mindig nagyobb és nagyobb mestere leszel, még nem volt akkora benned, hogy a forma ritmusa tökéletesen fedni tudta volna a hangulatok ritmusát. Újabb verseidben ez a két ritmus az euklideszi geometria két párhuzamos egyenese, míg a régebbiekben inkább a bolygai geometria párhuzamos egyeneseihez hasonlítható, melyek metszik egymást. Úgy tűnik fel nekem (kérek, ne érts félre), mintha az emberi szellem működési területein (a művészetekben még inkább, mint másutt) bizonyos évek elteltével az alkotás bizonyos mesterség jellegét öltene. Az ember régebbi művein mintegy experimentálva tanulja meg, hogy mit tud, mihez ért legjobban és a későbbiekben természetesen ezekhez tér vissza legszívesebben. Ezért, ennek a tapasztalásnak híján van az, hogy a fiatalkori alkotások bizonyos rögziséget, a stílus és a forma elmentmondásait tartalmazzák, de innen ered az is, hogy éppen ebből a tapasztalatlanságból eredő bátorság folytán egységtelen, egészében véve sokszor rossz, fiatalkori alkotásaikban a legszebb lapjaikat helyezik el. Termé-

szetesen nem az életkor fiatalságáról beszélek itt, hanem úgy értem, hogy az alkotás kezdetétől nem túlságos sok év múlva. Azt hiszem, nagyon kitűnően ismerni valamit mindig ártalmas és az eredetiség rovására megy. Mert hiszen az ember a tárgy, gondolatkör megismerésére fordított időt úgy igyekszik visszanyerni, hogy azzal él, amit szerzett és ez aztán automatizmusra vezet. Új dolgok produkálásában ez sokszor nem segítő, de gátló. Hélas! de hogy valaki egyéniség lehessen, ehhez az automatizmusához kell elérnie, mert hisz az egyéniség az ami minden alkotásban megvan, amiről megismerhető és ha valaki minden dolgában más és más volna, alkotásait csak a neve és nem az egyénisége fogná össze. Nekem úgy tűnik fel, mintha itt egy kis paradoxon lenne.

De nem untatlak tovább ezzel a dologgal, ámbár én a témát érdekesnek tartom, mert ebből végeredményképp kiolvasható, hogy a zseni az, aki nem ért meg mindent úgy, ahogy az elődök értették. A homályosság iránti érzéknek kell nagyon kifejlődni benne.

Kedves Mihály bátyám, végül most még csak arra kérlek, hogy vigyázz az egészségedre, mert az egészségben lefolyó élet a világ értékeinek hordozója. A szanatóriumot okvetlenül keresd fel és lehetőleg semmit se csinálj addig se, amíg oda mész. Ne siessünk élni és ne legyünk mohók. Különösen megtartathatod ezt a szabályt te, aki már annyit csinált.

Édesanyádnak, Nennének, Angyusnak kezeit sokszor csókolom, téged Pistivel együtt üdvözöllek.

Komjáthy Aladár.

Babits Mihály — Komjáthy Aladárnak. (Budapest, 1914. júl. 27.)

Kedves fiam, ideérkezésem napján tört ki a háborús állapot; ez az izgalom Pesten tartott még pár napra, Pest most nagyon érdekes. A menetredek kavarognak, nem tudom megmondani mikor és hogyan mehetek tovább. Kérlek írd nekem ide Pestre, Dienes Pál címére (Villám u. 19.) azonnal, legalább néhány sort, türelmetlen vagyok, hogy hírt halljak rólad: Dienes azonnal utánam küldi akárhová. Magadról írd ne rólam. Kézcsókomat add át

édes anyádnak és Szudyné önnagyságának is. Elemért melegen üdvözlöm.

Szeretettel ölel: Mihály bátyád.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Arad, 1914. júl. 28.)

Kedves Mihály bátyám! Igazán nem tudom, hogy kívánságodnak hogyan tegyek eleget. Mit írjak magamról? Én különben sem értelek, hogy ilyen nagy események tanújaként hogyan jut eszedbe éppen irántam érdeklődni? Szégyellek magammal foglalkozni. És röviden csak annyit írhatok, hogy Kőniget olvastam ez ideig, de egypár nap óta egész természetesen nem igen tudok semmivel sem foglalkozni, legtöbbnyire lent vagyok az utcán és nézem a tömérdek bevonulót, a sürgönyöket az üzletek ablakaiban, a tüntető lelkes tömeget. Tegnap bent voltam a várban, ahol óriási tömegű katonáknak van, alig győzik őket felszerelni. Annál inkább közelről érdekelnek az események, mert egy világháború esetén igen könnyen megtörténhetik, hogy a később sorozásra kerülő korszályokat már előbb behívják és kiképzik, így engem is, mint ahogy a legutóbbi Balkán háborúban minden állam megtette, sőt Szerbia az összes 18 és 60 év közötti fegyverfogató férfit már most behívta. Hiába ilyenkor minden háttérbe szorul a nagy forgatagban és ilyen közelről érdeklő dologban én nem tudom a közöny álláspontját elfoglalni, és a világ eseményei most minden más dolognál jobban érdekelnek.

Máskülönben itt mind jól vagyunk és a haza utazással sem nagyon sietünk, mert mire haza kell menni, arra már valószínűleg a személyforgalom megjavul, mert csak a mozgósítás első napjaiban vannak teljesen lefoglalva a vonalak.

Édesanyádnak, Nennének és Angyusnak kezeit csókolom, téged Pistivel együtt üdvözöl, őszinte tisztelő barátod: Komjáthy Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (H. n., 1914. dec. 25.)

Kedves Mihály bátyám! Boldog karácsonyi ünnepeket kívánok kedves mindnyájatoknak; mulassatok olyan jól, amennyire a szívetek rávisz.

Az orvoshoz csak az ünnepek után kerülök el, így ha levelet nem kapsz tőlem pár napig —

FOND III/2492 4

401.sz. Újpest, 1913.1.18.

T. *Babits Mihály* úr

Ezennel elismerjük

P. *18.* i. *36* azaz

P. tisztelettel 36 filler

lefizetését, mely összeget

b. számlája javára könyveltük.

Kiadó tisztelettel

POLLÁK ÁRMÉN FIAI

nyomda- és papírgyár

üzeme.

"Attília"-nyomda. Újpest.

Telefon: 176-00. 5 Újpest, 191 11.12.14

JEGYZÉK.

Tek. *Babits Mihály* főnök

1. P. tisztelettel	Kassa	65.
2. P. tisztelettel	20.	
3. P. tisztelettel	manul	45.

FOND III/2492

Polgár

Chor Min

7 FOND III/2492

Újpest, 191

Tek *Babits Mihály* urnak

1. asztali lámpa	4 80
6. asztali lámpa	96
2. asztali lámpa	12
1. asztali lámpa	50
<i>összesen</i>	<i>6 38</i>

Polgár

ne haragudj.

Kézcsók azoknak, akiket illet, neked Pistivel együtt meleg üdvözet: Aladár.⁽³⁹⁾

Babits Mihálynak, Újpesttel kapcsolatos későbbi érzéseiről, pontosabban ezeknek az érzéseknek részben (kedves) emlékké válásáról e sorok írója közölt tanulmányt az *Újpest — Írások a település történetéből* című kiadványban. Az ott olvashatókat nincs értelme megismételni — de kiegészíteni igen.

Mint az előbbiekben már volt szó róla, Babits Mihály versei döntő többségükben nem a pillanat bűvöletében keletkeztek, hosszabb ideig formálta azokat magában, míg először közölte vagy kötetébe felvette volna bármelyiket is. Így, újpesti évében is születtek oly versei, melyek csak később kerültek a közönség elé. Ezek közé tartozott például a *Ligeti részlet*⁽⁴⁰⁾, melyet 1911. szeptemberének végén írt, amikor az Aréna úton lakott. Rákospalotához kapcsolódik a *Palotai est*.⁽⁴¹⁾ 1911. novemberéhez köthető az *Ady Endrének* című vers.⁽⁴²⁾ Melczer Tibor gyűjteménye⁽⁴³⁾ is tartalmaz néhány költeményt, melyek keletkezését erre az időre valószínűsíthetjük.

A verseken kívül magával vitte regényének, a *Kártyavámak* színhelyét és szereplőit. Ez annyira köztudomású volt, hogy például *A 100 éves Újpest története* című, életrajzokat is tartalmazó helytörténeti kiadvány *Ugró Gyuláról* szóló életrajzában ezt olvashatjuk: „[...] Babits Mihály Kártyavár c. regényében róla mintázza meg regénye hősét — a polgármestert [...].”⁽⁴⁴⁾ Hogyan? Hát például így:

„(Partos Kálmán) A kávéházban ült [...] és a helyi lapokat kérte a pincértől [...] Partos kikereste a legnagyobbakat, de amint kezébe fogott egyet, megint meglepte az a szédülés, mely imént az egész városon keresztül üldözte. *A kóklerek* — ez volt a címe a vezércikknek, és a polgármester pártját szidták benne. Hipnotizált patkányoknak nevezte őket a szellemes cikkíró, és Madár János polgármestert a hamelni patkányfogóhoz hasonlította.

Mi nem követjük e kócező és paktumos labanc vezért a nadragulya-kotyvasztásban. Mi nem megyünk vakon a reakciós magyar Lueger után, mint az analfabéták, spriccerek és más efféle lebujalakok. Nem akarunk

idomított szavazógépekké válni, mint e kócos bugrisok. Csaholjanak, vakkantsanak a kitarított lapok, melyek hangja, nem tudni, kocsmából vagy istállóból jön-e: verklis kompánia és kitarított városházi alakok szerkesztik, ontják a mocskot, okádják a piszkot.

A második lapon a polgármester üzelmeinek különböző leleplezései következtek. Ez a polgármester milliomos. Külföldi pénzintézetknél horribilis összegei vannak elhelyezve. E vagyonnak eredete ismeretlen. Kétségkívül tisztességes forrásból származik. Beszélnek ugyan valami vízvezetékéről... a villanyvilágítás ügyében is van valami nem tiszta dolog... a Tőkésy-féle telekfelosztás meg teljességgel homályos ügy... de ki merné a nagy polgármester dolgait szellőztetni? Mi, közönséges halandók, elégedjünk meg azzal, hogy mikor elrobog mellettünk négyes hintáján, a szétfecskendett sárból és porból nekünk is jut némi rész; mialatt hátul, a lakáj helyén boldogan ül Szabó János városházi szolga, akit a polgármester saját háztartása részére foglalt le. És hajoljunk meg előtte mélyen, talán nekünk is kreál a városházán valami szinekúrárt, mint ahogyan...

[...] a polgármester kellemes csalódás. Nem *újjvárosi* típus. Fekete zsakettes; inkább alacsony; erélyes, de vidám, nyílt képű úriember, s barátságosan házigazda módjára szorít kezét a bíróval: szokva reprezentáláshoz, s látszik, hízeleg is neki, hogy minden új embert ő fogadjon először városában [...]

Madárnak eszébe jutott, amit a főjegyző mondott: Újváros puffra épült! és hogy épült! máról holnapra, mint a mesebeli vár! hisz ő tudja legjobban... Némi büszkeséggel gondolt rá, mennyi itt az ő érdeme: ő volt az a mesebeli királyfi, aki a levegőből palotákat emelt! Újvárosnak nincs vagyona, nincsenek földjei: ő pénzt teremtett a semmiből, fufanggal, ha kellett, panamával, megnyerte a vállalatokat, megszelídítette a bankszörnyeket, ezer zátony között evezett; és ami legnehezebb, magát a népet, a korlátolt, bizalmatlan, újdonságoktól, munkától, tehertől féltő tömeget szuggerálta, kényszerítette elhatározásokra, kockázatokra akár! S ha kellett, cselekedett nélkülük, ellenük... Nem nézett szabályra, formára, keresztülgázolt mindenben, ha nem ment másképp; a

panaszkodókat autokrata módon, tekintélyével, akaratával, hatalmával némította el: mit ért volna érvekkel? Ah, valóban sok szabálytalanságot követett el: de nem a maga, hanem a város érdekében. Nőtt a vád és gyűlölet ellene, s ő e vád és gyűlölet között úgy járt, mint egy isten — nem cáfolta meg a vádakát, mert tudta, hogy épp ezek imponálnak az embereknek, s úgy használta a panamákat, mint a négyesfogatot, mellyel elvakította a szegény polgárok szemét. Jól tudta, hogy Újvároson nem a tisztesség szerzi a tekintélyt, s hagyta, hogy botrányos millióiról beszéljenek, míg nagy költségei mellett anyagi zavarokkal küzdött. De... épp ezért... semmi kegyelmet nem remélhet. A gyűlölet és az irigység összezsugorodik a feje fölött, az ingatag talaj előbb-utóbb kisiklik a lába alól. Az ő Újvárosa is homokra épült, a kétes pénzműveletek, ezer szabálytalanság süppedőire. Mit ér, hogy nem magára harácsol?... ki fog hinni önzetlenségében?... legfeljebb az ügyetlen bűnös szégyene lesz övé. Ki kell lépni ebből az épületből, dicsően és fölfelé kilépni, mielőtt leomlana. Utána az özönvíz!"

Ha tovább vallatjuk a Babits-hagyatékot, a következő újpesti vonatkozású leveleket találhatjuk:

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Fenyőháza, 1916. aug. 2.)

Kedves Barátom! Végre itt vagyok a lipitai túró, a tutajok, a kompok, a dobre ránók földjén, vagyis szép Tótországban. Képzeld harmadnapja újság se volt a kezembe, könyv se, belekóstoltam a nirvánába.

Szeretettel öllelek: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1916. aug. 24.)

Úgy látszik Gyuri elhasználta retusírozó festékeimet, kénytelen vagyok tehát javíthatatlanul küldeni a fényképedet, de hisz a célnak így is megfelel.

Öllelek: Ödön

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Fenyőháza, 1917. jan. 5.)

Kedves Barátom! Az arcképeidből egyet visszaadtál nekem. Illő, hogy pótoljam a mel-

lékelt képpel. — Nagy örömmel hallottam Aladártól, hogy a Tisztítóhelyed első éneke megjelent. Még ma megszerzem magamnak a gyönyörűséget, melyre rég áhítozom. Ihletett kedvet a többi énekhez!

Szeretettel köszönt e nagy dátum alkalmából: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1917. dec. 16.)

Kedves Barátom! Örömmel gratulálok. Bár inkább a Petőfi Társaságot illenék üdvözölnöm, amiért tagjai sorába választott. Légy szíves tehát tolmácsold ezt előtte.

Szeretettel öllelek. Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Bercsényifalva, 1918. aug. 3.)

Kedves Barátom! Nagy örömmel értesültem Józsi bátyánktól, hogy a „Pokol”-od új kiadás előtt áll. Büszke vagyok a magyar olvasóközönségre. A hála természetesen Téged illet érte. A dolog úgy fellelkesített, hogy noha az iskolai robot végével sietnem kellett üdülni a hegyek közé, mivel a tanévet ismét betegeskedéssel végeztem, fellátogattam hozzád, hogy átadjam neked az első kiadásban általam talált sajtóhibák jegyzékét és hogy egykét más észrevételt tegyek az új kiadásra vonatkozólag. Sajnos nem találtalak odahaza. Remélem azonban, hogy hazamenetelem után augusztus végén sem lesz késő. Én dologtalanul morzsolom napjaimat a szelíd ungi hegyek között, akár egy lazzaroni, de nincs gyönyörűségem benne.

Öllelek.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1919. jan. 30.)

Kedves Mihályom! Ujjongó örömmel olvastam, hogy katedrát kaptál a pesti egyetemen. Szívem mélyéből gratulálok Neked, kit régen megilletett a hely és gratulálok az Alma maternek, mely mindeddig csonka volt Nélküled. Mondhatom, irigyelem ezt a generációt, amelyik Téged hallgathat. Kárpótlásképpen csak arra kérlek, tudasd velem Aladár útján, mikor tartod első előadásodat. Legalább erről az ünnepnapról nem akarok elmaradni, ki altro diletto ch'i e ipmerar non provo. Végül ne té-

vesszen meg, hogy ennyire post festa jelentkezem, de ma keltem fel a betegágyból.

A régi ragaszkodással szeretettel ölellek: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1920. ápr. 7.)

Kedves Mihályom! Vallomással kell, hogy kezdjem. Szánom és bánom, nagy az én vétkem, barátom, mert valamikor én is verseltem. Hm! valahogy félre ne érts ám. Ez az „én is” korántsem azt akarja harsogni, hogy „anch io sono pittore”. Ellenkezőleg. Hiszen midőn Ti, úgy tizenhárom évvel ezelőtt feltűntetek irodalmunkban, volt annyi önkritikám, hogy letettem fűzfásípomat Apollo oltárának lépcsőjére. Lehet különben, hogy nem egyedül az önbírálat tette a csudát, hanem tudatom alatt ott rémített a jámbor fríg szatírnak sorsa. Megjegyzem akkor roppant tetszett nekem ez a cselekedetem. Ahogy ma visszanézek rá, ostobaságnak tartom. Ki tudja, hátha írtam volna azóta egy-két jó verset. No hanem, ez már csak eső után — esernyő. Persze fordígtam is, szorgalmasan. S ahogy ma a márciusi Nyugatban elolvastam a „Über allen Gipfeln...” néhány magyarítását, előkotortam az én egykori szegény kísérletemet is. Aztán elolvastam újra tizennégy esztendővel öregebben. És a fordítások olvasása közben olyan fölséges perceket éltem át, hogy áldom a Végzetet, amiért megteremtett. Persze rendszerint szidalmazni szoktam tragikomikus sorsomnak miatta. Átéltam ma ugyanazt, amit az öreg János Farkas, midőn ifjúkori versét újra elolvasta a halálküszöbön. Mikor ezt a csudálatos verset fordítottam — messze délen, szép Tiber folyónál, a Villa Borghesében, Goethe szobra előtt — akkor az élet még Lalagé édes kacajával nevetett reám. Ép voltam és fiatal, tele életkedvvel, alkotási vágygal, munakabírással. És mindek felette római polgárnak nevezhettem magam, s halvány sejtelmem se volt arról, hogy Újpest valaha Tomi lesz számomra, honnan nem leszen visszatérés lelkemnek városába. Ma tökéletes ellenlábasa vagyok annak, aki voltam tizennégy évvel ezelőtt. Munkaerő, ambíció, életkedv darabokra törve hevernek bennem. Túlléptem életem delét, lefelé haladok a lejtőn és beteg vagyok. Fekvőszékhez

láncolva heverek naphosszat. Hiába pingálja újjá a világot a nagy művész, a tavasz, engem az ősz, az elmúlás hangulata fojtogat. Hanem csakis ebben a lelkiállapotban élhettem át és érthettem meg igazán minden idegszállammal Goethe versét. És ez olyan élmény volt, amiért érdemes volt élni. Hogy pedig átéltem, a Nyugatnak köszönhetem. Hála legyen Neked érte.

De tudod-e, hogy veszedelmes könnyelműség hálára kötelezni az embereket? Mert a jött fejében hálátlanság szokott kijárni a jótévőnek. Ez a sors zúdul most Reád is, szegény barátom. Hiába, én is gyöngé ember vagyok és íme most itt küldöm Neked fordításomat, ama kéréssel, hogy ha nem találsz gyöngének, közöld folyóiratod „Figyelő” rovatában. Ha rossznak találsz, tarts olyan jó barátodnak, hogy ne habozz a szemembe mondani Siamo intesi?

Nem tudom ismered-e Goethenek az „Über allen Gipfeln”-hez készített sajátkezű illusztrációját, melyt odafenn rajzolt a Gickelhahn ormán, ahol a verset írta? Hát Friedrich képét, mely azt a jelenetet örökíti meg, amikor az agg költő a halál réve felé járva a Gickelhahn deszkabódéja előtt egész lelkével átéli ifjonti intuícióját? Elküldöm neked íme e képeket, de juttasd majd vissza kérlek. Azaz hogy, nini, hiszen most, hogy e vers a közönség érdeklődésének középpontjába került, talán érdemes volna reprodukálni őket. Nézzed kedves Mihályom, ha a Nyugatban esetleg unalmas volna még egyszer szólni a témáról, add át légy szíves fordításomat (— föltéve persze, ha jónak találtad —) a képekkel együtt Schöpflin Aladárnak a Vasárnapi Újság számára. Talán ő közölni fogja. Ne neheztelj eme kérésemért, hiszen Te is sűrűn találkozol Schöpflinnel, én viszont, mint mondtam, bilincsekben vagyok.

Nagyon megörvendeztetnél, ha hírt adnál a Purgatoriodról. Aladár felvillanyozott, közölvén, hogy már a kommentárokkal is elkészültél. Így hát maholnap könyv lesz belőle. Mikorra várhatjuk? Eileithya legyen kegyes hozánk. Írj, ha csak pár sort is. Irgalmasságot cselekszel vele élményektől ritkán élénkített elhagyatottságomban, melyben szenzáció egy-egy levél, és tetejébe elhessegeti ideig-

óraig rossz gondolataimat.

Mióta rovásra kerültem; írtam Kaposinak is. De nem felelt. Talán csak nem beteg? Mi van az egyetemi könyvtári állásával, amit annyira áhít, amit a magyar kultúrának kellene áhítva áhítania.

Talán hosszasan is untattalak kedves barátom. De az írás az egyetlen módja számomra a beszélgetésnek, mert a szóbeszéd igen nehezemre esik. És jól esett ez a kis egyoldalú társalkodás Veled. Isten áldjon.

A régi szeretettel ölellek: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1920. ápr. 20.)

Kedves Barátom! Nagy örömet szerezte nekem látogatásod hírével és tárt karokkal várlak. Közben Józsi barátunk is felvillanyozott a mai jó hírrel, hogy Purgatoriodat javában szedik.

Szeretettel ölellek és várlak: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1921. máj. 14.)

Kedves Barátom! Félesztendei számkivetés után tegnapelőtt Tomiból Rómába rándultam. Ami, elhagyva a szimbólumok nyelvét, annyit tesz, hogy féléves vesztegzár után elhagytam fekvőalkalmatosságaimat és bementem Pestre. Orvosi vizsgálat ügyében mentem, de közben egy-két félrelejtést is tehettem, és így tudtam meg a Vasárnapi Újság szerkesztőségében Schöpflintől, hogy megtértetek Itáliából és fogadtok. Nyomban elhatároztam, hogy személyesen foglak üdvözölni Benneteket. De haj! mire délután az orvosi vizsgálat véget ért, úgy ki voltam merülve, hogy csupán kaputokig jutottam el és képtelen voltam felkapaszkodni a számtalan lépcsőfokon. Pedig mennyire nem „meredek” a te lépcsőfokod nekem... Nem marad más hátra, mint ezen a közömbös papírszigetelőn keresztül szorongassam meg kezedet, illetve csókoljam meg a Nagyságos Asszony kezét, ama szíves kívánsággal, hogy ez az új kötelék soha ki nem szikkadó forrása legyen egy örökös harmóniának.

A váratlan meglepetést hozó lapotok nemcsak örömet szerzett nekem, de könnyet is csalt szemembe. Hiszen Itáliából jött, Itáliából, ahová immár semmi reményem sincs még

egyszer eljutni ebben az életben. Hiszen eszembe juttatta, hogy sohasem leszek többé telkem városának, Rómának polgára. Hacsak nem ama Rómáé, melynek Krisztus, a polgára... Viszont annál többet időzöm lélekben ama földön melyet a Tevere öntöz. És itt kérés tolakodik a tollamra. Régóta izmosodó kívánság, nem tudom legyőzni. Nem akarom azt állítani, hogy én voltam az, aki a legislegbensőbb áhítással vártam Tisztítóhelyedet, annyit azonban minden elfogultság nélkül mondhatok, hogy nálam jobban senki sem vágyott utánna. És mégis én vagyok az egyetlen, ki, noha közel egy éve, hogy megjelent, nem jutott hozzá, hogy elolvassa. Te voltál szíves tavaly egy példányt ígérni nekem. Úgy látom azonban, kiadód obligát szűkmarkúsága keresztülhúzta kedves szándékomat. Ne de én nem is igényelek ennyit. Beérem avval, ha kölcsön adod. Megjegyzem Aladártól már kértem kölcsön a művet, de nem kaptam meg. Úgy látszik félti, amit különben mindig megértetek. Téged azonban nem ismerlek könyvfélőnek. És ebben a tudatban kérlek, szerezd meg nekem a rég áhított gyönyörűséget.

És még egyet. Áruljad el kérlek, hoztál-e verseket szép Olaszországból.

Szeretettel ölellek. Kedves Feleségednek kezét csókolom.

Igaz híved: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1921. jún. 27.)

Kedves Barátom! Elismerem, nevetelenség, hogy csupán ma köszönöm meg gyönyörű ajándékomat, de úgy érzem, nem az én bűnöm, hanem a könyvedé. Galeotto fu il libro. Hiszen oly régóta vágyódtam olvasni Purgatoriumodat, hogy ki kellett előbb elégíteni vágyamat, ami a mostani mérsékelt munkaképességem, mellett sokáig tartott és íráshoz sem engedett. Mondanom se kellene, hogy roppant örömet szerezte ajándékommal. Bár némi lelki ismeretfurdalásaim vannak, mert hisz ez több, mint amit kértem és igényeltem, mégis az öröm túlszárnyalja, mert így mindvégig velem marad az igazi magyar Purgatorio és bármikor elmerülhetek benne gyönyöröket keresni. Nyújtsd hát kezedet kedves Mihályom, hadd szorítsam meg erősen, melegen, nemcsak az

ajándékért, hanem mindenekelőtt azért a mély gyönyörűségért amit vele nekem szereztél. Szeretném e gyönyörűséget nyomban meghálálni, hogy kritika révén mindenkinek kikiabáljam. Sajnos egyelőre nem tehetem. De hinní akarom, nem marad el, mint a Pokol esetében.

Ami engem illet, sajna, még mindig itthon vagyok. Persze ezt úgy értsd, hogy szívemmel maradnék s csak testemmel mennék. De a budakeszi szanatorium körül olyan ádáz protekció dúl, hogy könnyebb ma miniszteri tárcát kapni, mint ágyat odaki. Amint azonban hazakerülök, remélem épebb egészségben, a kényszer vesztegzárából, első dolgom lesz bekopogtatni Hozzád, azaz hogy hozzátok. Addig még egy szíves köszönet. Szeretettel öllelek. Kedves Feleségednek jelentsd kérlek tiszteletteljes kézcsókomat.

Igaz híved: Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Budapest, 1921. szept. 29.)

Kedves Barátom! Keserű bor az én borom. Nem szekszárdi nemes szőlőkből szűrik, hanem útszéli pemetefűből meg ököfarkkóróból. De ha a régi jó módinak hódolva jó szívvel Rád köszöntöm a mai napon, csak megadja Néked a sors a bort, búzáat, békességet. Szeretettel öllelek. Browningné Asszonyomnak jelentsd tiszteletteljes kézcsókomat. Igaz híved: Ödön.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1915. jan. 22.)

Kedves Mihály bátyám! A megbeszélt találkozóra nem mehetek el, mert fáj a torkom és ajánlatosabbnak tartom, ha holnap még a szobában maradok.

Üdv: K.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1916. szept. 29.)

Kedves Mihályom. Névnepodra mindannyian minden jót kívánunk.

A Komjáthy család nevében: Aladár.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1919. jún. 7.)

Kedves Mihályom! Holnap sajnos nem lehetek ott az előadáson, mert egy régebbi ígéretemenél fogva éppen délelőtt 11-re vagyok kiplakátolva, egy az újpesti városházán tartandó hangverseny keretében. Nagyon kérlek, ha az előadásra nem mennél is el, mégis szíveskedjél a jegyet a páholy nyitónak átadni, azzal a magyarázattal, hogy a rajta szereplő nevek számára van lefoglalva. Kérlek nagyon, tedd ezt meg.

Üdv: Ali.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1920. febr. 25.)

Kedves Mihályom! Éppen azon a napon készültem neked írni, mikor a sürgönyödet megkaptam. Már egészen kényelmetlenül éreztem magamat, mert ez az ígért levél úgy feküdt a lelkemen, mint valami adósság, de a sok ideoda szaladgálásban, a háztartás dolgairól való kényszerű gondoskodásban meg arról az egy két téma felől való gondolkodásban, amihez vissza-visza térek, hogy egészen közönséges emberré ne süllyedjek, úgy elszaladt az idő, hogy sürgetésed elébb érkezett ide, mint levelemet elküldhettem volna. Minden dologban úgy jártam el, amint elutazásod előtt megbeszéltük. Táltossal beszéltem a Recitativ dolgában, Földivel az Eratonak való versek dolgában, de azt mondta, még nem talált (alkalmazat:) ha akad valami értesíteni fog. Meghagyásod szerint Feketéékkel elintéztem az anyagiakat. Kifizettem: kosztra 240 K-t, szénre, fára 360 K-t. Lőrincnek meghagyásod szerint adtam 200 K-t, és én magam is kénytelen voltam felhatalmazásoddal élni és elsejéig 600 K-t vettem kölcsön, mert egyébként a szöveget nem tudtam volna kifizetni. Kérlek Mihályom, ne haragudj (ezért). Az én ügyem a Szózatnál semmit sem haladt előre. Elég sajnálom a dolgot, de nem tudok segíteni rajta. Külömben ettől eltekintve sem mondhatnám, hogy jól vagyok. A gyomorbajom kínoz és vannak napok mikor olyan erősen, hogy morfiumhoz vagyok kénytelen folyamodni. Folyton készülök fürdőbe menni, de a dolog mindég elmarad, mert

az erre szánt pénzt, közben kénytelen vagyok a háztartás céljaira adni. Mondhatom hogy makacs és vitéz küzdelmet folytatok a bajokkal, körülményekkel, betegséggel szemben (csak) azért az egy-két kiváltságos pillanatért, hogy belenézhessek az ideák szent, merev és változhatatlan világába. Már sokszor gondoltam arra, hogy leszek közönséges, jó ember, de rögtön éreztem a lelkem legmélyén, hogy nem lehetek az. Nem lehetek, mert mélyen, nagyon mélyen éget valami tűz, sokszor olyan távolinak, idegennek látom, mint valami halvány emléket, de aztán föllobog, ennek a mostani rettenetes élet kavargásainak örvénylő, piszkos mélyéből, makacsan, betegen, de mindenképpen ellenére. Mi most mind csak azt látjuk, amit a háború és az emberek végtelen örvénylő, a materiálisban rombolt le, de azt a névtelen rombolást, ami a lelkekben ment végbe, nincs aki számon tartná. Sokszor visszatér hozzám az a gondolat, kínosan és gyötrően, hogy miért szabad és lehet a leggyönyörűbb koncepciókat, a legmagasabb harmóniákat elgondolni és megélni, és mért végzettszerűen kötelező időnként ezeket a dolgokat keserűen pofoncsapni. Igen, én elhiszem, hogy az élet, mint egész, mindent kibír, mammut lába keresztül gázol, földrengéseken, háborúkon, járványokon, de keserű és borzalmas az egyénnek ez a forgatag, nem éppen az örökös, fenyegető veszedelmek miatt, de a lehetséges elgondolások fenségéből és a valóságos események undok alacsonyágából származó kibékíthetetlen ellentmondás miatt, amely rosszabb a halálnál. Az ember nem tudja az életet értelemnélkülinek elgondolni, viszont úgy tapasztalja, hogy értelem nélkül való. Leírom ide ezeket a gondolatokat, mert ugyan már annyira kénytelenek voltunk ezt az életet megszokni, hogy legtöbbször elfelejtjük kritizálni, de néha felrémlik az emberben a „Mit tettetek” megdöbbenése és hozzám most sok dolog emléke tér vissza. Keserűséggel leggyakrabban szegény Apám menthetetlen, szörnyű elsüllyedése a semmibe. De az ember mindent megszokik, és oly hitvány, hogy a pusztaság létért a legrettegetesebb bajokat hajlandó elviselni.

Örülök kedves Mihályom, hogy amint leveledből kiérezem, te legalább jól érzed magad

és dolgozol. Én sem töltöm azért napjaimat, (nehogy az előbbi sorokból erre következtesse) hiábavaló kesergésekben, (mert) ezt az ember 25 éves korában már nem tudja megtenni. Vagy él úgy ahogy lehet, vagy agyonlövi magát. Ha magamra gondolok és megvizsgálom a lelkemet, mindig a Krisztus mondása jut eszembe amit a főembernek a házában mondott: „Bizony mondom néktek, a leányzó nem halt meg csak aluszik.”

A viszontlátásig sokszor üdvözlő szerető: Aladárod.

Pisti ügyéről külön írok.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1921. aug. 14.)

Édes Misikém! Oly régnek tűnik, mikor ott-hon nálatok utójára beszélgettünk Szekszárdra utazástok előtt. Bizony előbb is írhattam volna, ha te nem is írtál, mert hiszen fiatalabb vagyok meg aztán örüljön mindenki aki neked bármi címen egyáltalán levelet írhat. Hogy miért nem tettem előbb? Tudja isten. Emlékezhetsz, hogy már elutazásotokkor életem folyamán szokásos és szabályszerűen bekövetkező mélypontjainak egyikén állottam valószínűleg nemcsak lelki de szervezeti okok alapján is, mert akkoriban állandóan hőemelkedésem volt, ma sem tudom miért, mert háziorvosunk aki gyermekkoromtól ismer leghatározottabban kijelentette, hogy tudomnak semmi baja, de feltétlen pihenést ajánl. Elutazni nem utazhattam el, azért elhatároztam, hogy úgy próbálom magamhoz térni, ahogy itthon azt a legjobb módon tehetem. Rögtön kezdtem eljárni a Dunára, napra, vízre, levegőre barátaim csónakjait véve igénybe, eveztem, úsztam egészen a legutóbbi időig, amikor a végre hűvösebbre fordult időjárás ezelőtt két nappal ennek végét vetette. A hűvösebb idő nagy megkönnyebbülés számomra, mert a nagy meleg engem úgyszólván paralizál és csak minimális munkára vagyok képes, de viszont vége a dunázásnak, legalább is egyelőre. A hely ahol fürödni, csónakázni szoktunk nagyon szép, egy kis sziget a Dunán a Szunyog és Szentendrei szigetek között. Az egész egy nagy zárt színpadra emlékeztet, mert a jobb (budai) parton a folyó kanyarodását követő hegyek elzárják a láthatárt. Sok gyönyörű

naplementét néztem végig egyedül ülve a csónakban, míg a víz szeliden folydogált és vitt lefelé. Ezeket az örömeket csak néha-néha zavarta meg egy-egy fulladozási jelenet, ami itt elég ritka dolog volt. Mégis saját szememmel láttam négyet fulladozni és szerencsésen megmenekülni a csónakosok segítségével. Párosan szép a halál: mindég egy férfi volt egy nővel.

Ez volt egész nyáron a mulatságom. Közben fordítgattam a *Fumée d'Opiumot*. Fenyő fiát nem tanítottam mert az orvos ezt semmi áron sem akarta engedni. Megmondtam neki is az okot, amit teljes mértékben akceptált. Igaz is, hogy ebben az esetben úgyszólván semmi pihenésem sem lett volna. Most a fiú ha jól tudom Drezdába ment ki nyelvtanulás céljából. Fenyő megígértette velem, hogy ha visszatér, foglalkozni fogok vele. Őszre vonatkozó terveimet annyiban ismertethetem, hogy Elemérnek szoltam valami jobb állás érdekében. Ezt meg is ígérte, de közelebbit még a dologról magam sem tudok. Egyet mindenestre megállapítottam magamról; azt t.i. hogy ez a mostani idő nekem sehogysem konvenial. Vannak természetek akiket egyszerűen felfal. Én sajnos ezek közé tartozom. Békés viszonyok közt és az általad oly jól ismert családi szerencsétlenségek nélkül talán lett volna belőlem valami. De így!? E tekintetben már egyáltalán nem áltatom magamat. Lassan kiörlődik belőlem még a jobbra, különbre való akarás is. Aki ilyen korban mint amiben én vagyok olyan fáradt és tétovázó tud lenni mint én szoktam, annyira zavart és összefolyó, az csukja be élete könyvének lapjait és írja rá: Et ego in Arcadia fui. Ezzel körülbelül el is mondtam mindent magamról ahogy most állok és csak azt tehetem még hozzá, hogy külsőleg elég jó színben vagyok.

Nagyon örültem édes Mihályom annak, hogy dolgozol a regényeden. Bár magad is meg lennél vele elégedve. Ez lenne a legfontosabb és tudom, hogy milyen nehezen megy ez nálad. Tímár Virgil fia c. kis regényedről beszéltek a Centrálban és többen azt állították hogy ez a legjobb műved. Ez megint csak azt igazolja, hogy saját magaddal szemben táplált skrupulusaid csakis idegességeden lelik magyarázatukat. E tekintetben tovább tart ez a javulás amit már Pesten lehetett rajtad az

utóbbi időben észlelni? A szénsavas fürdőket használod-e? Ezt semmiesetre el ne mulaszd! Az élet amit élsz úgy látszik egészen idilli és ha egy kicsit unalmas az nem is baj, mert legalább a munkához hajt.

Levelemhez mellékelve küldöm el Szilasi-nak ezt a hosszú, kedves levelét amit Lőrinc tévedésből bontott fel, mert azt hitte, hogy Stefan I. Kleintől jön. Nagyon kérek okvetlenül válaszolj rá minél előbb; az igazi szeretet és barátság hangján van írva.

Ezek után hosszú boldog életet víg örömeket és jó munkát kívánok néked tiszta szívből. Ilonka kezeit sokszé csókolom, téged pedig öllelek.

Az otthonlevőknek kik nem a hegyen lakoznak miként a próféta, szintén sok kézcsókot és üdvözlötet küldök.

Mégegyszer melegen öllelek és kérlek, hogy ezt a levelemet ne add oda senkinek. Ugye ezt megteszed?

Isten Veled! Élj boldogul, mint a virág a partak partján: Aladár.⁽⁴⁵⁾

Hogy Babits Mihály más tanítványaira (és családtagjaira is) milyen hatással volt, azt egy szomorú esemény is mutatja. Egyik volt diákja, Kovács Nagy Lajos, akit az 1911/12-es tanévben magyarra tanított s az év végén érettségiztetett is, 1918-ban a Piave mellett hősi halált halt (orvosként). Valószínű, hogy az érettségi óta elmúlt hat évben nem sokszor találkoztak — a család mégis szükségesnek érezte, hogy értesítést küldjön a volt tanárnak.⁽⁴⁶⁾

1929. novemberében, már mint a Nyugat szerkesztője járt Babits Mihály Újpesten. Az *Újpesti Közművelődési Kör* az alábbi sorok kíséretében küldte el neki a meghívót:

„Mélyentisztelt Tanár Úr!

A nov. 13-ra tervezett előadáshoz az előkészületeket megtettem. A közönség fokozott érdeklődéssel várja a „Kárvavár” szerzőjét.

A vonatkozó meghívó egy példányát csatolom. Szerdán este 8-1/4 9 óra között teszem tiszteletemet autóval. Megjelenés az előadó részére nem smoking, hanem sötét utcai ruha.—

Kiváló tisztelettel: Tárnok János.⁽⁴⁷⁾

Csekély adalék ugyan, ám sokatmondó, hogy 1933-ban az újpesti *Jókai népkönyvtár*-ban Babits Mihálynak a következő művei voltak találhatóak: Gólyakalifa, Halálfiái, Karácsonyi madonna, Kártyavár, Timár Virgil fia, Levelek Iris Koszorújából, Nyugatalanság völgye, Pávatollak, Gondolat és írás, Irodalmi problémák.⁽⁴⁸⁾

Az 1920-as évek közepétől egy új ismeretség ismét a Kártyavár színhelyével kapcsolta össze Babits Mihályt. Berda József ugyanis ekkoriban jelentkezett először s aztán még hosszú ideig: verseket küldött a Nyugatnak s később szeretett volna ő is Baumgarten-díjat kapni. Fellépésében célratörő és erőszakos volt, amit a címzett egész bizonyosan nem méltányolt, ha a levélíró rossz körülményeire tekintettel is lett volna. Levelezésükből — pontosabban Berda József leveleiből — álljon itt néhány annak bemutatására, hogyan néz ki ugyanaz „fentről” és „lentől”, megszerzett kultúrával és örökölt lehetőségekkel:

Berda József — Babits Mihálynak. (Oroszáza, 1925. dec. 25.)

Kedves jó Mester! Bocsásson meg, hogy ismételten molesztálom. Ugyanis a napokban véletlenül kezembe került a Marosvidék c. napilap, amelyben Babits Rezső név alatt egy vers jelent meg. Barátom, akinél lakom, állítólag ismeri őt de Makóról. És így nagyon kíváncsi arra, hogy rokona-e Mesternek Babits Rezső? és felkért, hogy ezt kérjem meg Öntől. Én a magam részéről ezt semmiesetre sem szorgalmaznám, de tekintve, hogy a barátomról van szó — akinek jó barátja állítólag Babits Rezső — eleget tettem kérésének. (Nagyon kíváncsi fiú a barátom, talán egy kicsit irodalmi-szagú filológus is.) Ismételten kérem tehát kedves Mestert, bocsásson meg ezért a szokatlan kívánságért, — de barátom élethazugságáról van szó.

Szívésségét előre is köszönve maradok igaz híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1927. ápr. 11.)

Kedves Mester! A napilapokból értesültem, hogy a „Halálfiái” c. regénye már megjelent. Amennyiben legújabb munkájáról az egyik

helyi orgánumba írni szeretnénk: nagyon kérem — ha lehetséges — küldjön belőle egy példányt címemre. (Megfelelő propaganda biztosítva!) Egyébként igen nagy örömmel vennék Újpesten, ha valamelyik csütörtökön kifárádna a „Horizont” klubba (Otthon kávéház különterme, este 8 óra) ami most végre aktuális is volna — legújabb regénye megjelenése után.

Nagy tisztelője: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1927. ápr. 20.)

Kedves Mester! Én nem bántottam meg Önt: miért nem válaszol?

Csak ennyit vártam:

igen
vagy
nem?!

Mély szeretettel igaz tisztelője: Berda József

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1927. ápr. 30.)

Kedves Mester! Ha úgy gondolja, hogy megsértettem két előbbi levelemmel: alázatosan bocsánatot kérek! Csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy ha a Halálfiái-t megkaptam volna: úgy két helyi lap (Újpesti Napló, Független Újság) megemlékezett volna róla. Ennek a megakadályozója pedig — úgy tudom — nem én vagyok.

Maradtam egyébként Mesternek továbbra is igaz tisztelője: Berda József

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1928. nov. 2.)

Kedves jó Mester, két-három héten belül — az újpesti Közművelődési Kör áldozatkészségéből — *Egyedül* címmel sajtó alá kerülnek újabb verseim. Az a szándékom u.i., hogy a kötetet Önnek ajánljam. Amennyiben Mesternek ez ellen valami kifogása volna, úgy kérem értesítsen nagybecsű válaszárol, — hogy ez irányban intézkedni tudjak.

Mesternek legőszintébb híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1929. febr. 3.)

Kedves Mester! A napokban egymásután

háromszor hívtam fel Önt telefonon. Sajnos, nem volt szerencsém. Ellenben mind a három alkalommal igen lealázó hang fogadott. Valahogy azt olvastam ki, ebből a hangból: mit szemtelenkedik itt ez a suhanc? Nem tagadom, nagyon megbántva éreztem magamat, mert soha senki nagyobb tisztelettel és szeretettel nem gondolt Mesterre, mint fájdalmasan érzékeny csekélységem. A telefonbeszélgetések után most már úgy érzem nem szabad betennem többé a lábamat ahhoz a Magyar Íróhoz, akiben talán legszebb és legigazabb örömeimet találtam meg. Nagyon elszomorít tehát, hogy ezentúl nem csak a rettenthetetlen Bankár kipárnázott szobájába, de még a Magyar Író alázatossá szépült hajlékába sincs többé bemenetelem. Pedig...pedig, semmi mást nem akartam csak egy jegy előre való biztosítását — pénzéért — a Babits-ünnepélyre, amelyre (gyengélkedésem ellenére is) nagyon szerettem volna elmenni. Igazán nem tudom, ki ellen vétkeztem?!

Mesternek változatlanul igaz híve: Berda József.

* Ez én voltam, ő jól olvasott. (Török Sophie írása)

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1929. febr. 14.)

Kedves jó Mester! Megkaptam nagyon kedves levelét. Ez a levél bizonyítéka annak, hogy kissé elhamarkodott volt az érzékenységem. (Cselédjük gépies viselkedését nem lett volna szabad felvennem.) Mindezeknél fontosabb dologról van szó. Az *Újpesti Közművelődési Kör* február 21-én egy Babits-estélyt szeretne rendezni. Tudomásom szerint ebben az ügyben Tárnok igazgató úr már tárgyal Mesterrel, de fix időpontban nem tudtak megállapodni. Azóta Tárnok igazgató úr külön is szólt nékem, hogy lépjek érintkezésbe Mesterrel: mikor volna lehetséges az estély megrendezése? Éppen ezért arra kérem Mestert: kegyeskedjék: — vasárnap kivételével bármelyik napon — telefonon értesíteni (este 5-7 h között) Tárnok János igazgató urat, hogy mikor állhat ebben az ügyben rendelkezésére? Az *Újpesti Közművelődési Kör* telefonszáma: *Újpest 20*.

Mesternek igaz híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1930. jan. 31.)

Kedves Mester! Mivel az Önnél levő kéziratokra (6 vers) nagy szükségem van s mert különben sem célom, hogy egy haldokló lapban szerepeljek: ismételten kérem, szíveskedjék azokat *sürgősen visszaküldeni*. Ennek megkönnyítésére egy, bélyeggel ellátott, borítékot is mellékelek, nehogy még ezzel is terheket okozzak.

Boldogítsa csak Önöket Simonka Undor az ő kecskebogyóival — a „nemzeti koncentráció” nagyobb örömére.

Végezetül csak annyit: a kéziratok visszakapását *szigorúan morális kérdésnek* fogom tekinteni. Szeretném tehát elkerülni azt, hogy végleg kiábránduljak Önből!

Mély tisztelettel, híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1930. febr. 17.)

Mélyen tisztelt Szerkesztő Úr! A kézirateimat visszakaptam, két vers kivételével. Az egyiknek címe: *Meddő férfi sóhaj*, a másik vers címét — visszakapását morális kérdésnek, tehát lényegesnek tekintem — nem mondom meg, mert sokkal önérzetesebb és függetlenebb vagyok már Önnel szemben. Azonban kijelentem, ha a kérdéses két verset, helyesebben az utóbbit leközzöltetné valahol: *jogaimat érvényesíteni fogom!*

Ami pedig Önnel szemben való további magatartásomat illeti: megnyugtatom, nem állottam be a zsurnalizmus felelőtlen csahosai közé. Csak megállapítottam, hogy Önnek *annyi köze van az igazi katholicizmushoz, mint Voltairenek Szent Ágostonhoz*. Hogy idáig jutottam önnel szemben, az természetes. Nékem, mint fiatalnak, jogaim vannak arra, hogy revízió alá vegyek olyan embereket, akiket a beteges önimádat igaztalanná vakított!

Tisztelettel: Berda József

U.i. Ezek után pedig tekintélyemet és befolyásomat az újpesti társadalomban, természetesen nem n.b. lapja, hanem egy másik, — jelenleg sokkal kitűnőbb — folyóirat támogatására fogom felhasználni. Az Ön lapjával szemben pedig olyan álláspontra helyezkedem, amit a lap a mai szomorú viszonyok mellett megérdemel. — Ha Ön ismerné az újpesti vi-

szonyokat s az én hatásomat az itteni literátus körökre, nem becsülné azt le!

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1930-31 között)

Mélyen tisztelt Mester, tudatában vagyok Önnel szemben tanúsított magatartásom helytelenségének. (Egy túlzott érzékenység sodrában szenvedtem akkor, de mint szavamat adtam, nem álltam be a csahosok közé!)

Amennyiben Ön még most is megbántva érezné magát: úgy *ünnepélyesen bocsánatot kérek*. Hiszem és tudom, az Ön *mindenen felülemelkedő emberisége* ebben az esetben is a megértés álláspontjára fog helyezkedni!

Egyben itt csatolom néhány újabb versemet is, talán akad köztük olyan, mely megfelel Mester tetszésének.

Maradtam igaz és tisztelő híve: Berda József.

U.i. Itt kívánom megemlíteni, hogy *Illyés Gyula felszólítására* és tanácsára mertem elküldeni a csatolt verseket. Ami azonban a bocsánatkérést illeti — *Illyés-jobb-belátásra-ösztönzésétől függetlenül* —: azt a *magam férfias elhatározásából* tettem meg.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1930-31.)

Kedves Mester, Ön valószínűleg még mindig haragszik rám. Én ezek ellenére is hangsúlyozom: megbántam fiatalos túlzásaimat. Erősen hiszem, hogy Mesternek is az az álláspontja: a megbocsátás a legemberibb megnyilatkozás és legerkölcösebb elégtétel. Ha ez igaz, úgy akkor Mester kikapcsolta a személyes szempontokat ügyemből.

A legmélyebb tisztelettel igaz híve: Berda József.

U.i. Igen örülnék, ha nyilatkozna, illetve értesítene Mester álláspontjáról. Bízom, hogy ennek nincs akadálya.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1932. márc. 26.)

Kedves Mester, véletlenül tudomásomra jutott, hogy egy Galicza János nevű úr, akiről annak idején beszéltem már, az egyik újpesti lapban ellenem írott cikkét — mely szinte

hemzseg a förmedvényekre jellemző legértelmetlenebb halandzsáktól — Önhöz is eljuttatta. Amennyiben ez az innen-onnan és rendszertelenül (sok helyen idézőjelek nélkül) összeidézett „stilisztikai remekmű” nem irodalmi, hanem csak személyes tendenciák komolytalanságából született: Mesterre bízom értékbeli megítélését.

Egyébként megjegyezni kívánom, hogy a szóbanforgó úr borbély és fodrázmester — amitől a legnagyobb tehetség lehetne —, akit instruáltam s ő ezért ingyen beretvált és hajnyírt engem. Sajnos, ezt a nagy áldozatot kívánó instruálást a végén abba kellett hagynom, mivel a *nevetségesség veszélye fenyegetett* engem. (Azt akarta, hogy mindenhová elvigyem, mindenkinek bemutassam; sőt odáig merészkedett, hogy a város kultúralapjából 400 pengőt akart kiterroizálni magának, amit persze megakadályoztam azon a címen, hogy a kérvényezőnek *két üzlete és saját háza van.*) Ezért született meg a bosszúállásnak Önhöz is eljuttatott förmedvénye, melynek hangja feltűnően rokon a Szász Károlyok és Pekárok hangjával. (Vagy ama Magyar Kultúrabeli Nógrádi úrral, akit a Nyugatban komikumként idéztek.)

Dehát, aki vidéken él, annak túrnie kell a vidékies nivó köpködéseit! Ez ellen nincs védekezés, különösen akkor nem, ha azt az újpesti „szevillai borbélyok” művelik. Wilde mondotta: „Az irigység engesztelhetetlenebb, mint a gyűlölet.”

S nékem még a borbélyokkal szemben is magyarázkodnom kell, bár nem örömmel.

A legmélyebb szeretettel és tisztelettel üdvözlí, igaz híve: Berda József.

U.i. Talán nem lesz érdektelen megemlítenem, hogy szóbanforgó följelentést akar beadni ellenem, azon a címen, hogy mivel szláv származású vagyok, valószínűleg nincs rendezve az állapolgárságom sem, azt akarván ezzel elérni, hogy kitoloncoljanak. (Költő, mint rendőrspicli!) Sőt, azzal is vádol ebben a följelentésben, hogy „gyanús politikai mozgalmakban” veszek részt, s hogy „közveszélyes csavargó” vagyok. Mit szól mindehez Mester? Egyébként — úgy hallom személyesen is fel akarja keresni Önt, hogy még jobban „elgáncsolhasson” engem a Nyugatnál. (A cikkével

is ezt akarta „elérni.”) A dilettantizmus (az ő) erőszakos elhatározásaiban, úgy látszik, legyőzhetelen.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1930-ás évek.)

Kedves Mester, ha volt valaha ember, akire találó volt a mondás, hogy „két szék között a földre esett”, úgy az én esetemre a legtalálób.

1./ Újpest városától 100 pengőt kértem a kultúralapból. Eredmény: elutasították. (Arra való hivatkozással, hogy Baumgarten-segélyt kaptam.)

2./ Az IGÉ-nél segélykiosztás volt, s itt is arra való hivatkozással utasítottak el, hogy Baumgarten-segélyt kaptm.

Summa summárum:

Nem kaptam se Baumgarten, se Ige-segélyt és nem kaptam a város kultúralapjából sem!

Pokolian mulatságos eset ez. Nem tudom: sírjak-e, vagy nevessek, Tragikomédiát lehetne erről írni! Nagyon-nagyon kérem Mester; ha módjában áll, értesítse Semsey polgármestert — esetleg telefonon — és az I.G.É.-t: hogy nem kaptam semmiféle Baumgarten-segélyt, hogy tévedés az egész.

Szívésségét előre is hálásan köszöni tisztelő híve: Berda József.

U.i. Nemrég gyógyultam ki dühös influenzából (azt hittem, hogy „kikészít”), s ezért fordultam csak mostan Önhöz.

— Mivel jelenleg lakás nélkül vagyok — minden nap más-más barátomnál alszom — kérem, hogy értesítését *Újpest, Árpád-út 66. szám, Kör kávéház* címre szíveskedjék küldeni. (A lakásomat 45 pengő tartozás miatt felmondották, sőt a tartozás ellenértékeként még a cók-mókjaimat is visszatartották.) Föltéve, ha addig az élők közé tartozom még!

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1937. Húsvét)

Kedves Mester, megint lemaradtam. Hát egyáltalában nincs remény arra, hogy elfogadott verseimet leközzöljék? Már-már úgy vélekedek, hogy a közlésnek egyetlen akadálya az, hogy az egyik verset (Ünnepi alkalomra) Hatvany Lajosnak ajánlottam. Ha ez valóban

gátló körülmény, mingyárt meg is kérem Mestert: töröljék ezt az ajánlást! Arra is gondoltam, hogy talán a Szép Szóban való szereplésem is akadályozza a Nyugatnál való megszólalásom lehetőségét... Megmondom őszintén, talán a Szép Szóról is lemondanék, ha gyakrabban juthatnék szóhoz a Nyugatnál. (A Szép Szó minden második számában szerepelek, ugyanakkor a Nyugat egy évben *csak egyszer* enged szóhoz jutni.) A költő — minden nemes tulajdonságai mellett is — a földön él... Tehát egy kevés jóindulattal mindent meg lehet érteni. A Szép Szó 10 pengőt fizet egy versemért, s minden második számban szóhoz juttat. A Nyugat 5 pengőt fizet egy *versemért*, s egy évben *csak egyszer* enged szóhoz jutni. (A múltban nem így volt.) Hatvany Lajos — úgy ahogy — támogat engem, s ha ő nincs, talán meztelenül járnék ma, vagy régen fölfordultam volna, ezzel szemben ott van a Baumgarten-díj, amelyből egy fillért sem kaptam. Mit csináljon ilyen körülmények között egy földhözragadt szegény költő? Mondjak le azokról a „gyéren hulló” pengőkről is, s elégedjek meg a még kevesebb nyilvánossággal? Sajnos azon áldozatok közé tartozom, akiket a magyar irodalmi élet demoralizált. Nagyon örülnék, ha őszintén megírná Mester: mi a való helyzet verseim közlése körül? Talán nem lesz oly nagyon nehéz erre válaszolni.

A régi tisztelettel és szeretettel igaz híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1937. aug. 5.)

Kedves Mester, egy Tóth Árpád-emléktáblát szeretnénk leleplezni az Akvinkum melletti Krempel-malomcsárdában, mely kapcsolatban van a költő Akvinkumi korcsmában című versével. Az ünnepséget a Vörösmarty Társaság rendezné s ebbe a programban Mestert is szeretnénk bekapcsolni azzal a Tóth Árpád-tanulmánnyal, mely még 1928-ban jelent meg a Nyugat Tóth Á-émlékszámban. Az ünnepség közvetítését a Rádió is vállalná. Éppen ezért, illetve, hogy a további intézkedéseket megtehecssük, arra kérem Mestert: küldje, vagy küldesse el címemre ezt a Nyugatszámot (ha nem tévedek, 928 novemberi szám volt), melyben Tóth Árpádról írt tanulmá-

nya megjelent. Ha Mester nem tudna eljönni az ünnepségre, úgy a tanulmányt mással olvastatnánk fel.

Szívességét előre is köszöni igaz tisztelője: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1937. szept. 25.)

Kedves, nagyrabecsült Mester, nem tudom hol és mikor ér utol a szívszélhűdés, amely néhány órát, esetleg néhány órát engedélyez még nekem. (Minden a szerencsétől függ.)

Éppen ezért szeretettel kérem a Mestert, beszéljen a lelkére Basch dr. úrnak: utaltasson ki nékem néhány pengőt a Baumgartenből. Higye el kedves Mester nekem: nem vagyok hipochonder és főként, hogy — nem vicc a betegségem.

Hogy kérésemet illetőleg mennyire nem az anyagiasság szempontok vezetnek: mellékelem a receptet s kérem is — ha nem hinnének nekem —, ne pénzt küldjenek, hanem küldjék, vagy küldessék el címemre az orvosságot.

Illyésnek átadott verseimet megkapta-e már Mester?

Szíves jóindulatába ajánlva magam, maradtam Mester régi híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1938. febr. 4.)

Kedves Mester, ha ön érezné az én tépelődésemet, azt, hogy éjjel, is azon tűnődöm, vajon kapok-e Baumgarten-segélyt? akkor nem hagyna bizonytalanságban engem. (Minden reggel izgatottan, reménykedések és kétségek közepette, várom a postást.)

Nagyon kérem Önt — ha nem esik nehezebbre —: *legyen jó hozzám!* Ha csak 100 pengő (vagy annál is kevesebb) segélyt kapnék: kimondhatatlanul boldoggá tenne vele.

Jóságát, igaz emberségét előre is köszöni, igaz tisztelője: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1938.)

Kedves Mester, elolvastam a vasárnapi *A Reggel*-ben a Baumgarten-díjasok névsorát s majdnem szívszélhűdést kaptam, amikor megtudtam, hogy **velem szemben** a következőknek vannak esélyeik:

Hajnal Anna finom-módon lipótvárosi úrhölgynek —

Devecseri Gábornak a csodagyereknek, egyébként nőket bolondító ifjú Adonisznak, —

Molnár Katának, a magyar Sigrid Undsetnek —

Molnár Antalnak, a magyar zeneesztétika Gyulai Páljának, —

s végül:

Barta Jánosnak, az új Péterffy Jenőnek —

...

Mit mondjak erre?

Az ítélet kihirdetésének pillanatában
főbelövöm magam!

Isten engem úgy segítjen!

A megbélyegzés ellenére is tisztelő híve:
Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1939. jan. 31.)

Kedves Mester, szeretettel és tisztelettel kérem, legyen olyan emberséges és értesítsen: van-e még remény, kapok-e Baumgarten-segélyt?

Higye el Mester: nincs szörnyűbb dolog a bizonytalanságnál, a hiábavaló tépelődésnél!

Szeretnék már túlesni ezen is!

Mégegyszer kérem, legyen olyan emberséges és értesítsen: mi az eredmény?

Igaz tisztelettel híve: Berda József.

Berda József — Babits Mihálynak. (Újpest, 1940.)

Kedves Mester, bizonyára olvasta a lapokban, hogy az ügyészség lefoglalta *Béke* című új könyvemet. (Sajnos, egyetlenegy példányt sem sikerült megmentenem.) A lefoglalás — melyet azóta a vádtanács is jóváhagyott — az itt csatolt *Édes pihenés* című vers miatt történt. A vád: szeméremsértés. Mivel az ügy közeljövőben kerül tárgyalásra, *nagyon kérem* Mestert: küldje el nékem *írásbeli szakvéleményét* erről a versről. Vajon szeméremsértő-e a vers? — ezen van a hangsúly. Nagyon boldog lennék, hisz' nem politikáról van szó —, ha nem tagadná meg kérésemet és bizonyosságot tehetne az igazi írói szolidaritásról.

Szívességét előre is köszöni hálás híve:
Berda József.

U.i. Az inkriminált versben nem egy szek-

szuális művelet kihangsúlyozása volt a célom; inkább az evés-ivás és alvás epikurosi örömeit akartam magasztalni. A többi csak keret.

Berda József — Babits Mihálynak. (Budapest, 1940. dec. 17.)

Kedves Mester, évek óta ízléstelenkedem azért, hátha áttöröm a nagy kínai falat: a teljes elzárkózást. A Baumgarten-ügyre gondolok... S éppen ezzel kapcsolatban kell megemlítenem: látván a velem szemben megnyilvánuló merev magatartást, igazán nem ítéltető el, hogy az utóbbi eszendőkben megjelent két könyvemet (Sötétség, Béke) már egyáltalán nem küldöttem el Mesternek. (Másképpen eszter-deje immár, hogy verset sem küldöttem a Nyugatnak; ez a közömbösség sem csodálatos, hisz a korábban elfogadott verseket sem közölték!) Ha csak halovány jelét is látnám a higgadtságnak s látatlanba ítélezés feladásának: örömmel küldeném el újabb verseimet s két legutóbbi kötetemet. —

Szeretettel kérem a Mestert: vegyen egyszer már figyelembe engem is a Baumgarten-díjak odaítélésénél, — ha csak egy kisdíj erejéig is! Mert talán nem mindig az az igazságos, ami egyben irodalompolitikailag is hálas...

Szíves jóindulatában erősen bizakodván szeretettel és tisztelettel köszönti: Berda József.

U.i. bizonyára emlékszik még Mester: annak idején lefoglalták *Béke* című versekötetemet egy „szeméremértő” vers miatt. Később, a kifogásolt vers kivágásával, feloldották a könyvet a zárlat alól. Múlt héten volt ebben az ügyben a főtárgyalás, mely *jogerős fölmentéssel végződött*. Ebben az ügyben írásbeli szakvéleményt kaptam Schöpflin Aladártól, Illyés Gyulától, és az azóta elhunyt Pintér Jenőtől. Az írásbeli szakvéleményeket a fölmentő ítélet figyelembe vette. Sajnálom, hogy Mestertől nem kaphattam írásbeli szakvéleményt. —

Berda József — Babits Mihálynak. (Budapest, 1940. dec. 21.)

Kedves Mester, olyan híreket hallottam, hogy Ön állítólag valami levél miatt neheztel reám. Én, őszintén szólva, nem tudok ilyen bántó hangú levélről, ha ilyesmit kapott volna

Mester: az csak hamisítvány lehet. Én azt hiszem, hogy Mestert nem érdekelnék a szolgálkúségról, hízelkedésektől áradó levelek. Én ilyeneket valóban nem írok, egy-két elke-seredett sor pedig nem hiszem, hogy bántaná Mestert. (Mert van-e egyébre ok, mint a keserűségre?) Ön olyan ember, aki felül tud és tudott emelkedni mindig az olyan dolgokon, amik pillanatnyilag bántották. Ha valamivel is bántottam Önt, kérem, bocsásson meg ezért!

Igaz szeretettel köszönti: Berda József.⁽⁴⁹⁾

Kronológia

1911

július 27: A 94.074. számú miniszteri rendelet kelte, mely Babits Mihályt Fogarásról Újpestre helyezte át.

augusztus 1: Hatvany Lajos: *Irodalompolitika*. (Nyugat)

augusztus 8: A Budapesti Közlöny hírt adott Babits Mihály áthelyezéséről.

augusztus 9: A Világ cikke az áthelyezésről.

augusztus 13: Az újpesti lapok Babits Mihály áthelyezéséről.

augusztus 19: Az Újpesti Figyelő ellenséges cikke.

augusztus 29: Babits Mihály részt vett az újpesti gimnázium alakuló tanácskozásán.

szeptember 1: Versei a Nyugatban: *Cigánydal*, *Levél Tomiból*, *Szent Mihály*, *Bolyai*, *Spleen*.

szeptember 8: Juhász Gyula levele Szakolcáról.

szeptember 9: Rendkívüli értekezlet a gimnáziumban a koleraveszély miatt.

szeptember 14: Fogarasi gyógyszerész ismerőse elküldte otthagyt könyveit. E napon vagy közel e naphoz költözött ki az Aréna útról Rákospalotára, a Fő út 2. szám alá.

szeptember 15: A Világ cikke: *Fogarastól Újpestig*.

szeptember 17: A Népszava cikke: *Fekete ország*.

szeptember 22: Babits Mihály nyilatkozata a Világban.

szeptember 25: Levelet kap a Nyugattól a tanügyi szám miatt, valamint Schöpflin Aladár verseket kér tőle a Vasárnapi Újság számára.

október 1: Bresztovszky Ernő cikke a Népszavában: *Tünetek I.* Gellért Oszkár írása a Nyugatban: *Babits, a költő.* Babits Mihály verses meséjének második éneke, *A vihar* címen és *Ödipusz király* című kritikája a Nyugatban.

október 5: Bresztovszky E. újabb cikke a Népszavában: *Tünetek II.* Babits Mihály a Szekszárdi Nőegylet bálját *Prológgal* nyitotta meg.

október 7: Tanácskozmányt tartott az újpesti gimnázium tanári kara. Megbeszélték a tanév kezdetével kapcsolatos tudnivalókat, tekintettel a még nem teljesen elcsitult kolekárjárványra. Szó volt az első négy hét tanulmányainak pótlásáról, a szülői fogadóóráról és a rendkívüli tárgyokról. Megbeszélték az ifjúsági könyvtár gyarapításának elveit és meghallgatták az iskolaorvos tanácsait.

október 9: Évnyitó a felső tagozat számára.

október 10-11: az első tanítási napok a felső tagozaton.

október 16: Ignotus disputája a Nyugatban a Népszava cikkeivel.

október 22: Babits Mihály száz koronát kapott Szekszárdról.

október 27: Pénzt kapott a Nyugattól is.

október 29: Babits Angyal látogatása Újpesten és Rákospalotán.

november 1: Tanulmány a Nyugatban: *Az ifjú Vörösmarty.* És ugyanott egy polémia: *Művészet és szabadság.*

november 4: Móricz Zsigmond látogatásra invitálta magukhoz.

november 13 és 19 között influenzás volt.

november 14: Válaszok Móricz Zsigmondnak.

november 15: Az újpesti gimnázium tanári kara az első ellenőrző tanácskozmányt tartotta.

november 16: Megjelent tanulmánya Petőfiről a Nyugatban.

november 26: Móricz-matinét tartottak a

Vígszínházban.

december 10: Babits, Karinthy, Kosztolányi Szabatkára utaztak felolvasást tartani.

december 14: Rendkívüli tanácskozmány az újpesti gimnáziumban. A téma a következő volt: mi az oka a nagy különbségeknek, mely az elemi iskolából — akár jó bizonyítvánnyal is — kikerültek tudása, valamint a középiskolák követelményeinek színvonala között van? E, már régebben is tapasztalt hiányosságok megszüntetésére Fischer Izidor az „Előadó [...] a már külföldön bevált progimnázium intézményét ajánlja. De a németektől eltérőleg azzal, hogy a mi viszonyainknak úgy felelne meg ez intézmény, hogy az elemi III. osztályt végzetek vétetnének fel ez iskolába, mely a középiskolák mellé állíthatnák fel. Tanítanának pedig benne tapasztalt elemi iskolai tanítók és erre önként vállalkozó tanárok. A fiatal tanárnemzedéket pedig kötelezni kellene arra, hogy gyakorló évének egy részét okvetlenül a progimnáziumban a tanítók oldalán töltsék el, hogy ezt az ügyességet, a gyermekkel való bábni tudást is, elsajátíthassák [...]. A javaslatok felett megindult vitában Babits Mihály Fischer Izidor dr.-nak amaz új eszméjét üdvözlő örömmel, mely az elemi- és középiskola szorosabb kapcsolatát teremtené meg. Erre szerinte alkalmasabb a progimnázium intézménye [...]”

december 16: A férfi Vörösmarty megjelenése a Nyugatban.

december 22: Második ellenőrző tanácskozmány.

december 30: Ady körkérdése a Világban.

december 31: Hatvany Lajos: *Nyílt levél Adynak* (Világ). Babits Mihály szilveszterre hazautazott Szekszárdra.

1912

január 1: Novellája a Nyugatban: *Líra, kalendárium, mese, vers, kabala.*

január 3: Osvát Ernő válasza Hatvanynak ugyancsak a Világban.

január 6: Osvát Ernő és Hatvany Lajos párbaja.

január 11: Osztályfőnöki értekezés az újpesti gimnáziumban. Az ekkor készült jegyzőkönyvből érdemes idéznünk néhány sort, mert rávilágíthat az igazgató és Babits

Mihály nézeteltérésének bizonyos okaira.

„Igazgató megnyitja az értekezletet, melyre szerzett tapasztalatainál fogva szükség mutatkozott. Célja megbeszélés tárgyává tenni egyrészt az osztályok rendjének, az osztálykönyvek vezetésének ügyét, másrészt az ifjúság fegyelmezésére irányuló szabályzat betartására vezető intézkedéseket s eljárását.

1.) Igazgató előadja, hogy a karácsonyi szünet alatt átnézte az írásbeli dolgozatokat és az osztálykönyveket. Utóbbiak vezetése általában kielégítő, sőt sok helyen pontos és gondos. Kiemelendőnek találta az I.a., II.a., II.b., III.b., IV, VII, s VIII. osztályok naplójának vezetését [...]

2.) Igazgató különösen az utóbbi időben úgy tapasztalja, hogy a tanulók fegyelme mintha a hagyományos szokástól eltérne [...] a V. VI. és VII. osztály tanulói a tilalom ellenére hóval dobálóztak, ablakot zártak s az épület újonnan, nagy költség által történt festését bepiszkították, egymás testi épségét veszélyeztették [...] Katona József István és Babics [!]¹ Mihály állandó hetes kijelölését nem tartja helyesnek, mivel ez a spicli rendszernek vethetné meg az alapját [...]

Igazgató a hallottakat egybefoglaltan következőképpen intézkedik: [...]

3.) Az V., VI., VII. osztályok túlságosan önérzétes, sőt önkényes viselkedésének megváltoztatása céljából a vizsgálat kiterjesztendő főleg azon tanulókra, akik a rossz szokások meghonosításában vezetők. A kolompások kinyomozása s szigorú (ha kel legszigorúbb) megbüntetése meg fogja hozni a kíván rendet. A VII. osztályban bizonyos pajtáskodást [...] tapasztalt [...]

január 13: Magyar Mór öngyilkossága.

január 17: Móricz Zsigmond sorai, melyekben bejelentette, hogy a közeljövőben kilátogat Rákospalotára.

január 19: Móricz és Babits Rákospalotán is elkerülték egymást. Babits Mihály nagyanyjának halála Szekszárdon.

január 21: Babits Mihály verse a Vasárnapi Újságban.

január 22: Hendel Ödön részvéttolmácsoló sorai.

január 27: Első osztályozó tanács-

kozmány.

február 2: Fenyő Miksa levele a Dante-felolvasás ügyében.

február 7: Második módszeres tanácskozmány. Ezen újból elhangzottak Klima Lajos igényei a tanításra s a számonkérésre vonatkozóan. Ezeket az igényeket minden évben többször elmondta. „[...] Igazgató a szokásos s az Utasításokban foglalt iránypontok szemelőttartására hívja fel a tanári kar figyelmét. Főképen, hogy a tanítás a tankönyv nyomán s ne attól eltérő jegyzetek alapján történjék. A tanulók fölöslegesen ne terheltesse senek. Egyes tantárgyak ne vegyék túlságosan igénybe a tanulókat más tárgyak rovására [...] A nyelvek tanárai kérjék számon a szókinccset, ez a felelet is elbírálandó. Általában osztályfeleltetésre kell törekedni [...] Különös súly helyezendő az ismétlésre. Kisebb, valamint nagyobb egészek befejezésekor összefoglalás kell, még pedig úgy, hogy a tanár magyaráz, összefoglalva, foglalkoztatván kérdéseivel a tanulókat. A tanulmányi naplóba, az ismétlést s annak anyagát is jelezni kell [...] A tanítás legyen türelemmel, buzgalommal s atyai szeretettel párosult. Az ifjúságot bátorítani kell s buzgóságra serkenteni kellő eréllyel és tapintattal. Oly kifejezések, melyek a tanulók önérzetét sértik, különösen kerülendő. Törekedni kell arra, hogy minden tanuló gyakran felelhesen s valamennyi ébren, munkában tartassék. Írásbeli dolgozatok tárgya csak a feldolgozott anyag köréből vehető. Igen jó, különösen felsőbb osztályokban a magyar írásbeli dolgozatok tárgyát vázaltszerűen összeállítai [...] Az érdemjegyeket a kalkuluskönyv írásbeli rovatába kell jegyezni [...]” Ezen az értekezleten Babits Mihály a kötelező magánolvasmányok szaporítására és kiegészítésére tett javaslatot.

február 15: Felolvasás az Újpesti Közművelődési Körben.

február 16: Két kis kritika a Nyugátnban Szép Ernő és Riedl Frigyes egy-egy könyvéről.

március 2: Leopold Lajos sorai Babits Mihálynak könyve (A presztizs) kritikája ügyében.

március 9: Babits Mihály a másnapi felol-

vasása miatt fenyegető levelet kapott. Anyja és lánytestvére ebben az időben Budapesten voltak.

március 10: A Nyugat-matiné, Babits Mihály felolvasásával rendben és sikerben ért véget.

március 16: Kritikája a Nyugatban *Móricz Zsigmond: Boldog világ* című mesegyűjtéményéről. Az újpesti gimnáziumban e napon tartották a harmadik ellenőrző tanácskozmányt.

március 22: Móricz Zsigmond kritikátköszönő levele.

március 24: Fenyő Miksa gratulációja a felolvasás sikere miatt.

március 26: Főigazgatói látogatás Babits Mihály munkahelyén.

március 28: Főigazgatói látogatás Babits Mihály munkahelyén.

április 7: Verse a Vasárnapi Újságban.

április 9: Előadása a Társadalomtudományi Társaságban. A szöveg megjelent a Huszadik Században.

április 14: Babits Mihály anyjának látogatása Budapesten.

április 16: *Dante fordítása* című tanulmánya s három részlet a Komédiából megjelent a Nyugatban. Újpesten a nyolcadik osztályban tanítók értekezletet tartottak. Érettségire a következők jelentkeztek: Czeller Tibor, Donáth Alfréd, Helfgott Viktor, Hevesi Iván, Kalvariszky Jenő, Kiss László, Kohn József, Kovács Nagy Lajos, Nasser Jenő, Radó Lajos, Vaday Attila, Vas Béla és Willer János.

április 18: Révai Mór levele a Dante-fordítás kiadása miatt.

április 21: Balassa József kéziratkérő levele.

április 23: Schöpflin Aladár levele szintén a Dante-fordítás kiadásának ügyében.

április 27: Pethő Sándor kéziratkérő sorai az Élet részére.

május 1: Megjelent kritikája Leopold Lajos könyvéről a Nyugatban. Itt olvasható még az olcsó Jókai-sorozatról szóló rövid kis cikkek kéje is. Az Irodalomtörténet e havi számában jelent meg kritikája a magyar ferencesekről szóló könyvről.

május 4: a nyolcadik osztályosok utolsó

tanítási napja.

május 8: Jászi Oszkár levele, melyben a Társadalomtudományi Társaságban elhangzott előadás szövegét kérte a Huszadik Század részére. Ugyanezen a napon volt Újpesten a negyedik ellenőrző tanácskozmány.

május 16: Írása a Nyugatban Browningról és a kolozsvári színitársulat előadásáról.

május 18: Békenap az újpesti gimnáziumban, az ünnepélyt Babits Mihály rendezte.

május 20-22: Írásbeli érettségi, az első két napon főigazgatói látogatás is.

május 25: A Spitkó Lajos kir. tanácsos, tankerületi főigazgató látogatását értékelő tanácskozmány. A legfontosabb, Babits Mihályt érintő megjegyzés: „[...] A VII.-ben is új tanár van, ki buzgó, hozzáértő; egyéb helyes dolog mellett kiemeli (ti.: Spitkó Lajos) az igen gondos jegyzetes füzeteket. Szóba jön a szorgalmas nyelvtani ismétlés szükségessége és a magyar-latin stílusgyakorlás. Az írásbeliek magyar-latin részében sok az elemi hiba. Csak egyszer volt ismétlés [...]”.

június 1: *Május huszonharmadika. Rákospalotán* — vers a Nyugatban. Ugyanitt Leopold Lajos válasza Babits Mihály kritikájára s Babits néhány soros *Utóirata*.

június 15 és 21 között osztályozó értekezletek Újpesten.

június 16: Több írás a Nyugatban: *Önkommentár*, a *Játékfilozófia* néven ismert lett párbeszéd, valamint egy vers *A zengő szobor dala*.

június 24: Évzáró tanácskozmány.

június 29: Tanévzáró ünnepély.

július 1: Nekrológja a Nyugatban Kun Józsefről.

július 3: Fischer Izidor levele Szekszárdra, Babits ekkor már otthon volt.

július 7: Komjáthy Aladár Dante/Szász-küldő levele.

július 13: Kaposy József levele Dante korrigálása ügyében.

július második fele-aug. eleje: Babits Mihály Olaszországban.

augusztus 26 körül: Visszautazás Újpestre.

augusztus 29: Alakuló értekezlet, Dienes

Pál és Gaál Mózes levelei az ekkor még meghiúsult állásválttatásról.

augusztus 30-31: Pót- és javítóvizsgák.

szeptember 2-3: Beíratások.

szeptember 16: két vers a Nyugatban: *Merceria, Őszi harangozó*.

október 1: Tanulmány a Nyugatban: *Magántudósok*.

október 4: Babits Mihály mintegy hat napon keresztül náthás volt.

október 6: Cikk az új olasz Petőfi-fordításról a Vasárnapi Újságban.

október 16: Elek Artúr, cikke a Nyugatban a magántudósokról.

október 18: Gömöri Jenő Tamás levele kiadandó Babits-kötet ügyében.

október 20: Ady Lajos levele, melyben készülő stilsztikájához kért szöveget.

október 26: Az áthelyezési rendelet kelte.

november 1: Írása Anatole France könyvéről a Nyugatban és *Magyar irodalom Itáliában* című bírálata a novemberi Irodalomtörténetben.

november 15: Elfoglalta új állását a Tisztviselőtelepi gimnáziumban.

Jegyzetek

⁽¹⁾ ÉDER Zoltán: Babits a katedrán. Bp., 1966. Szépirodalmi.

⁽²⁾ KARDOS Pál: Babits Mihály. Bp., 1972. Gondolat.

⁽³⁾ SIPOS Lajos: Fogarastól Újpestig (Tallózás Babits Mihály levelesládájában.) Hevesi Szemle, 1987/5.

⁽⁴⁾ „[...] nyílt lázadásban voltam, nem kártyáztam, nem ittam azon túl, amennyit mégis dukál, s nem érdekelt az osztrák-magyar politika. A kuruckodás gyermekes játéknak tűnt fel előttem, hisz úgyse változtathattunk semmi lényegeset, s egészen más erők forrongtak körülöttünk. Jobb volt a könyvek közé vonulni, a szellem erőde szilárdnak látszott, s már épült is a büszke magyar torony, minden eshetőségre: legyen

mit mutatni messzeségeknek és századoknak!”

BABITS Mihály: Curriculum vitae. Lásd: Keresztül-kasul az életemen. Bp., 1939. Nyugat.

⁽⁵⁾ Zsoldos Sándor szíves közlése alapján.

⁽⁶⁾ Fenyő Miksa 1911. január 18-i sorai alapján Babits Mihály írt a III. kerületi gimnáziumba egy álláscsere ügyében, a válaszból azonban kiderült, hogy félreértés lehetett az információ. Másfelől viszont 1911. elején a költőt megkereste Pethő Sándor is — ekkor még gimnáziumi tanárként — felajánlva segítségét, amit viszont Babits nem vett igénybe.

⁽⁷⁾ OSZK KT Fond III/58/9.

⁽⁸⁾ A 94.074. számú miniszteri rendelt alapján, melynek dátuma július 27. volt a *Tolnavármegye és a Közérdek* című szekszárdi lap augusztus 7-én a következőket írta:

„Babits Mihály áthelyezése: A közoktatásügyi miniszter Babits Mihály, a szekszárdi származású kiváló költőt, aki eddig a fogarasi főgimnáziumban tanított, az újpesti állami főgimnáziumba helyezte át.”

⁽⁹⁾ Erről lásd részletesen ÉDER Zoltán és KARDOS Pál idézett műveit.

⁽¹⁰⁾ Részletek id. Babits Mihályné és Babits Angyal ekkori, Babits Mihálynak írt leveleiből:

„[...] Megkaptuk leveledet s a kért dolgokat lehetőleg gyorsan elintézzük. Ha már vettél ágyat, mérd meg annak belső hosszát és szélességét s írd meg azonnal, hogy hozzávaló madracot küldhessünk. Az íróasztalt is küldjük, majd vigyázva pakkoltatjuk, szép volna ha mahagóni utánzatból vennél széket hozzá [...] Drótmadracot vegyél az ágyba, hogy szalmazsákról ne keljen gondoskodnod. Az ágynemű készül már, amint lehet küldünk mindent [...]”

„[...] találtunk már egy asztalost a ki csigára fektetett lábában elszállítja az íróasztalt így nem lehet semmi baj, a kárpitos miatt csak a napokban küldhetjük az ágyat úgy sajnálom hogy ilyen sokáig tart minden, írd azonnal nincs e valami bajod [...]”

„[...] Azt gondoltuk, hogy ma már küldhetjük az ágyneműt, de a varrónő nem tartotta

meg a szavát s csak holnapra lesz kész, dacára minden sürgetésünknek. A kárpitos is csak holnap jön a madracot elkészíteni, de nem írtad még meg az ágy nagyságát, hogy mekkorára csináltassuk a matracot.

Az íróasztalt megnéztük az asztalossal, s az igen reszkírozottnak találja a szállítását, a máza legvalószínűbb, hogy összeropad és lepattog, a fája is régi és száraz könnyen eltörhetik, mert annyira nehéz, hogy a vonaton nem bírják kellő óvatossággal kezelni. Kovács megnézte s azt mondja hogy 3 vagy 4 ember is kell az emeléséhez. Ezért az gondoltuk hogy talán kapsz te Pesten egy kedvedre valót, esetleg ehhez hasonlót, vagy csináltatsz magadnak fason után s az minden esetre tartósabb darab lesz, mint a régi, még ha valahogy odaérne is. Ha a pénzed nem lenne elég úgy írk azonnal s Anyi küldeni fog, mert úgyis kivesz a Bankból [...] Gondolkodj kérlek az íróasztalon, azt hiszem te könnyebben tudsz ott kedvedre valót csináltatni mint mi itt Szekszárdon a mi vörös butorunkhoz.

Írk kérlek mit határozol s nézd meg kapsz-e ott kedvedre való íróasztalt, vagy hogy minden esetben ragaszkodsz-e az itthonihoz [...] Az ágyneművel sietünk, ha a kárpitos és varrónő betartják szavukat, úgy holnapután biztosan utnak indítjuk [...]

„[...] Hogy valahára még is elment az ágy hidd el olyan megnyugvás nekünk is, mert úgy sajnáltunk hogy ennyi ideig kellett Neked várni, és hogy Gizi néninek is már oly rég alkalmatlankodsz, de most mindened új, a madrac is a vánkossok is és jól megtömtük a hogy te szereted, van két nagy vánkossok és egy kicsi fel is huztam, azután az alsó lepedőbe bele varrtam, tehát vigyázva fejtse ki és azt az alsó lepedőt mindjárt használhatod az ágyra a madracot be takarni vele, a paplan is fel van huzva, ezenkívül még két nagy vánkossok héj és egy kicsi van pakkolva, tehát 4 drb nagy vánkossok ciha és 2 drb pici, van két vastag lepedő és két paplan lepedő, ezt azért írom meg hogy tudjad hogy ha szennyessé lesz is le lehet húzni és addig a másikat mosásba adni, hát a vörös felső dunnához mit szólsz? jó meleg lesz, a vánkossokba is mindenhol belül van a betű úgy a

paplan lepedőben is, pakkoltam fehérneműből is hogy meg ne szorulj, van 3 pár fekete harisnya is egy pár magas cipő meg a szürke kalap, a kockás öltözet is ki van tisztítva vasalva ha fáznál, — gyors árunak adtam fel és kifizettem holnap már megkapod, eleinte kissé kemény le az új lószőr madrac de majd megpuhul, ha fáznál az új lakásban akkor egy olyan puha pargit takarót kell a madrac és a lepedő közé tenni, no de erre rá érünk majd ha hidegebbek lesznek [...]”

„[...] Anyi folyamatosan beteg, azért késtünk az ágy küldéssel is, de eddig remélem megkaptad már, Meg vagy-e vele elégedve. Azt gondoltuk, hogy ezen a héten jössz haza, mert ugye még nem kezdődtek meg az előadások. Hova címezzük most a levelet neked R.palotára, Pestre vagy Új Pestre? [...]”

„[...] Végre megindul az íróasztal. Most várjuk az asztalost, hogy bepakkolja. Talán majd szerencsésen odaér. Sokáig vártál rá tudom, de majd ha megjössz elmondom hogy milyen nehéz volt most ennyire jutni vele. Ma megy a könyves láda is, azokkal a könyvekkel melyeket a te szobádban az asztalon és a nachtkasztlin hagytál. Bent vannak az irataid is, amik ott voltak, azonkívül beletettem a régi bizonyítványaidat, indexmásolatot stöbbit, ami jobb ha nálad van, mert itthon már annyi a régi vacak, hogy az csoda, helyünk meg nincs hozzá. A könyvesládába találsz egy kis ujságpapiros csomagot abban vannak az íróasztalfiókulcsai s egy két lepattant mahagóni darab. Találsz bent egy dugóhúzó is, azt Nenne küldi az általa szintén ma feladott vörösborok felnyitásához, mi névnapodra megy [...]”

(A levelek az OSZK Kézirattárában találhatóak a III/35 és III/179-es fondokban.)

⁽¹¹⁾ Kontesveller Károly — Babits Mihálynak. (Fogarasz, 1911. szept. 14.) Lásd: OSZK KT Fond III/1577.

⁽¹²⁾ RÁBA György: Babits Mihály költészete (1903-1920). Bp., 1981. Szépirodalmi.

⁽¹³⁾ Az újpesti M. Kir. Áll. Főgimn. Értesítője az 1911-1912. tanévről. (Közéteszi: Klima Lajos.) Újpest, 1912. Fuchs Antal és József könyvnyomdája. (Ugyanaz az 1912-13-as tanévről is.)

⁽¹⁴⁾ SCHÖPFLIN Aladár: Babits Mihály és a Nyugat. Lásd: Babits emlékkönyv. Bp., 1941. Nyugat.

⁽¹⁵⁾ Lásd evvel kapcsolatban például a Nyugat 1911. október elsejei számában található reklámozatot, illetve Hatvany Lajos levelezés-köteteit.

⁽¹⁶⁾ Hatvany Lajos levelei. Bp., 1985. Szépirodalmi.

⁽¹⁷⁾ Huszadik Század, 1912/666-680 és: 796-807. Babits Mihály hozzászólása a 804-807. oldalakon található.

⁽¹⁸⁾ „[...] végigjártam az egész országot mint tanár. Voltam Baján, Szegeden, Fogarason. A magyarság aludt körülöttem, de én ébren voltam. Kis lámpásnak éreztem magamat, mely a sötétségben ég. Messze kultúrák világító olajait szívám és égettem magamban. Szépségeket akartam teremteni, teljesen elvonatkoztatva az unt és vérszegény kortól; görögül olvastam s a görög tragédiák gyönyörűségéig akartam emelni poézisemet, hogy elvakuljon a magyar a saját nyelvének ragyogásától. Ekkor fogtam a Dante-fordításba is. Szívem mélyén klasszikusnak és konzervatívnak éreztem magamat: nagy reakciónak e modern kor ellen: visszatérésnek ez ősi és örök költészet ragyogásához, s ekkor a hír szárnyra vette a nevemet, mint hipermodern és forradalmár költőt. Valami visszás volt ebben, és én kényelmetlennek éreztem hírnevemet, mely annyira ellenkezett klasszikus és konzervatív hajlamaimmal.

Az én fajom fájdalmasan félreértett engem s meg kell mondani, hogy első igazi megértőim zsidók voltak, akiket mintha azért rendelt volna a sors ide közéjük, hogy legyen, aki értékeink tudatára keltsen bennünket. Ezzel az igazsággal tartozom nekik. Ők hívtak, hoztak, kényszerítettek fel a fővárosba, ahol még egy darabig — előbb Újpesten majd Budapesten — tanárkodtam[...]

F. I. (Fazekas Imre): Írók vallomásai: Babits Mihály. Megjelent: Magyarország, 1923. december 8. Lásd: Babits Mihály: „Itt a halk és komoly beszéd ideje...” (szerk.: Téglás János.) Bp., 1993. Pátria nyomda.

⁽¹⁹⁾ OSZK KT Fond III/659/19.

⁽²⁰⁾ OSZK KT Fond III/35/36.

⁽²¹⁾ Babitsról – Babitsért. (A Tolna megyei sajtó elfeledett dokumentumai, 1898-1941. Öáll.: Tóttós Gábor.) Szekszárd, 1983. Tolna megyei Könyvtár.

⁽²²⁾ Babits Mihály – Babits Angyalnak. (Újpest, 1911. okt. 27.)

Kedves Angyus Soká nem írtam de roppant el voltam foglalva. Egy cikket kellett megírnom a Nyugat elsejei számába, melynek még a korrigálása hátra van. Most csak azt írom hogy jöjj ám bizonyosan várunk én is, Bimbisék is. Írd meg pontosan mikor jössz.

Nagyon köszönöm a pénzt amit küldtetek. Most már hálísten túl vagyok a zavarokon. Már előre örülök hogy eljössz és együtt gondoskodunk arról ami még hiányzik.

Ma a Nyugattól is megkaptam a pénzem.

A közeli viszontlátás reményében várom értesítéseted mielőbb. Anyit nem hozod fel? Anyi kezeit csókolja és mindnyájatokat csókol: Misi.

(A levél a szekszárdi Babits-házban található.)

⁽²³⁾ Babits Mihály — Móricz Zsigmondnak. (Újpest, 1911. nov. 14.)

Igen tisztelt kedves Barátom! Bocsáss meg, hogy nagyon kedves és megtisztelő leveledre most válaszolok csak és csak most köszönöm meg szívességedet, mellyel új — és mindjárt hozzáteszem hogy remek — könyvedet nekem megküldted. Napról napra alkalmat akartam találni, hogy felkeresselek; és most azt írom meg, hogy pénteken este hat óra tájban keresni foglak. Ha az idő neked nem alkalmas értesíts róla, és kérlek arról is, mikor lenne számodra alkalmasabb idő.

A viszontlátásig üdvözlő nagy rokonérzéssel híved és bámulód: Babits Mihály.

(E levelek is az OSZK Babits-hagyatékában találhatóak.)

⁽²⁴⁾ Babits Mihály — Móricz Zsigmondnak. (Budapest, 1911. dec 1.)

Kedves Barátom! Valóban levelet kell írnom pedig feltett szándékom volt hogy magam megyek hozzátok levél gyanánt — de már addig nem várhatok míg magam elju-

tok. Azóta ma van az első nap, hogy otthon és nyugodtan lehetek, a legkülönbözőbb és legotrombább dolgok minden percemet elvették, hetek óta nem értem rá sem érezni sem gondolkodni, sem élni egyáltalán mert ez nem élet.

Mennyire irigyellek Téged aki csak annak élsz, amit szeretsz!

A matinén lehetetlenség volt megjelenem, bármennyire szerettem volna. Egy látogatás jött közbe, teljességgel áttehetetlen más terminusra és amely több volt számomra mint egyszerű társadalmi kötelezettség, s amely ellen kétségkívül nem is volna okom panaszkodni ha nem épen a te darabodtól és társaságotoktól vont volna el. Remélem, a matinét megismétlik és a darabot látni fogom.

Az azelőtti héten pedig beteg voltam. Influenzám volt s oly fej- és szemfájásom, mely minden jókedvemet elrabolta. Végtelen melankoliával tekintettem az egész világra s ennek a melankoliának ma sincs vége. Kezdem érezni az élet rövidségét. Minden nap rövid, s a betegségek és a haszontalanságok és a depressziók még jobban rövidítik. — És — ars longa.

Bocsáss meg ezért a lamentációért. Még röviden csak annyit hogy a jövő héten, kedden vagy szerdán okvetlen szeretnék veled találkozni. Persze azt is nagyon szeretném s titokban remélem is hogy egyszer kicsalhatlak ide Palotára. Nyugati pályaudvar, Burvasut, A kocsí, végállomás... ha irsz előre, bármely délután otthon. (Osvát hétfőre ígérte látogatását.)

Még egyszer nagyon köszönöm irántam való kedvességedet; senkitől sem örvendeztetne úgy meg, mint épen Tetőled. Kedves feleségednek is, addig míg személyesen lesz alkalmam, köszönd meg nevemben... Külömben mért ne köszönném meg ezen a kis helyen is magam?

-----Igen tisztelt Nagyságos asszonyom!

Talán nem fog haragudni ha ezt az alkalmat is felhasználom, hogy addig is míg személyesen tehetném megköszönjem szíves és kedves hívását és bocsánatot kérjek hosszú láthatatlanságomért. A jövő héten személyesen teszem tiszteletemet,

addig is kezeit csókolom

és téged kedves Zsiga szívből üdvözöllek a viszontlátásig.

Híved: Babits Mihály. (aki ekkora levelet esztendő óta senkinek sem írt.)

⁽²⁵⁾ Hendel Ödön levelei az OSZK Babits-archívumában találhatók.

⁽²⁶⁾ OSZK KT Fond III/1930.

⁽²⁷⁾ Nyugat, 1912. március 16.

⁽²⁸⁾ OSZK KT Fond III/438/16.

⁽²⁹⁾ OSZK KT Fond III/902/104.

⁽³⁰⁾ OSZK KT Fond III/1650/5.

⁽³¹⁾ A Franklin Társulattal Schöpflin Aladár útján vette fel a kapcsolatot, ezek a levelek az OSZK KT Fond III/1115. alatt találhatók. A Révai testvérekkel folytatott levelezés ugyanott a III/1858. alatt, Kaposy József levelei pedig a III/672. alatt találhatók.

⁽³²⁾ Fischer Izidor — Babits Mihálynak. (Eger, 1912. júl. 3.)

Kedves Mihály, Hogy érzed magad otthon? Én itt pihenek az egri várban. Ma pl. az egyik Dobó építette pincében (a várban) fényképeket hívtam elő. Semmi dolgunk sincs. Az én századomnál 6 tiszt és 7 legény van. — Jelentkezett-e Szabó Mózes barátom?

Szívélyesen üdvözl igaz híved: Fischer Izidor.

OSZK KT Fond III/1577.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. júl. 7.)

Mélyen tisztelt Tanár Úr! Vasárnap délelőtt kaptam kézhez a levelet; rögtön kimentem Palotára a könyvet elhoztam és még délelőtt útnak indítottam Szekszárdra. Siettem a dologgal, mivel tudtam, hogy a tanár úrnak nagy szüksége van a könyvre és azt hiszem, hamarosan kézhez is tetszik kapni.

Éppen nemrégiben voltam Pesten egy professzornál, aki tüzetes vizsgálat után kijelentette, hogy most nem talál semmit. De meghagyta, hogy körülbelül öt hét múlva ismét látogassak el hozzá és egyúttal eltöltötta a jeges dolgokat, a lumpolást! és a dohányzást. A második vizsgálat eredményét — ha ugyan lesz eredménye — szintén meg fogom írni a tanár úrnak.

Itthon csöndesen töltöm a napokat és

szorgalmasan tanulom a francia nyelvet. Délelőtt kb. egy órát szoktam vele foglalkozni, de ez nem rendes adag. Délután azonban mindég két és fél-három órát szoktam a francia könyv mellett eltölteni. Azt hiszem ez nem sok. Valami nagy sétákat nem igen szoktam tenni, mert kellemetlenül meleg van. Leginkább estefeled vagy este szoktam rövidebb sétákat végezni.

Tehát, mint tetszik látni szellemiekben nem igen erőltetem meg magamat és ennyi szellemi foglalkozás okvetlenül szükséges, hogy halálra ne únjam magam.

Délelőtt, mikor a Szászféle Dante fordítást elhoztam, a tanár úr szíves engedelmével elhoztam egyúttal a magam számára: Pioncarenak: „Wissenschaft und Hypothese” című művét is. A franciával kapcsolatban még megemlítem, hogy az „Acta Mathematica”-ból lefordítottam Richard halmazelméleti cikkét. Nyelvileg teljesen értem a dolgot, de matematikai szempontból még át kell gondolnom.

De már végzem leveletem, mert nem akarnám soraimmal a tanár urat terhelni. Különben is az a szándékom, hogy csak a legszükségesebb esetben fogok írni, hogy hiábavaló dolgok megírása által, ne vonjam el a tanár úr munkájától a drága időt.

Hálás tanítvány: Komjáthy Aladár.

(Komjáthy Aladár levelei is a Babits-archívumban találhatóak.)

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. júl. 8.)

Kedves Barátom, végtelenül sajnálom, hogy nem találkozhattam többé veled. Huszonhatodikán délelőtt felizgatott egy csomó kellemes meglepetés — mindjárt reggel az, hogy két évi szünet után turkálhattam a múzeumi könyvtárban. Szóval rosszul lettem és délután korán haza kellett jönnöm. Megszoktam a kellemetlenségeket, bosszúságot, csapást, így izgalom nélkül tudom fogadni őket, de az öröm oly ritka, hogy nem voltam vértézve ellene.

Sajnos, Te sem jöhettél el hozzám.

Elestem hát egyebek közt a Polohoz írt bevezetésedtől, pedig nagyon kíváncsi vagyok rá. Van-e új fordítás azóta? Hidd el, alig várom, hogy megjelenjék a Te igazi,

magyar Dantéd. Fordításod egy-egy sora megvan a fejemben és bosszant, hogy nem tudom folytatni. Igaz, jön-e valami a Vasárnapi Újságban? Meg akartam köszönni a Nyugatban jött pompás filozófiai cikkeddel szerzett élvezetet is.

Ma készültem el az olasz risorgimento lexikona számára írt első cikkkel. Gr. Bethlen Gergely olasz tábornok életrajza. Kár, hogy csak gondolatban utazhattam vele Rómába. Utazunk, de a felvidékre, amint egészen jól leszek, úgy 25.-e körül; hová, még nem döntöttünk. Ha írsz, írd ide, utánam küldik.

Kívánom, hogy Firenze szépségei mossák le Rólad az újpesti kellemetlenségek és a kedvetlenség rozsdáját és térj meg olyan derűsen, mint valami arnoparti táj.

Üdvözzölj nevében Dante városát, a zordon Bargello cicimázatlan szépségű lovagtermét, a paradicsom kapuival ékes San Giovannit, a Strozziak rusztikus kastélyát, a kétlábúak tarka fészkeivel megrakott pittoreszk Santa Vecciót, a Primavera vonalcsudáját, a Giottoiban megelevenedett pikturát, Angelico képes imádságait, Robbia hallható énekeseit, a Medici sírkápolna bús mesterének bús übermenschjeit, és sok más szépségeket, melyeknek csak itt említésébe is gyönyörűség remegteti tollam.

Szeretettel öllelek igaz barátod: Hendel Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Thurzófürdő, 1912. júl. 23.)

Kedves velencei megemlékezésedet már itt kaptam meg, igazán örültem neki, köszönöm. Én azt hiszem itt töltöm az egész nyarat az én kedves Szepesországomban, ahol az ősapám a szatmári béke idején vastesttel bányászta a hegyeket, ahol én már csak vajtesttel kotorászok könyvbányámban. Hanem azért így is gyönyörű a természet és szép az élet. Hiszem, hogy Te is harmóniába jössz Itáliában és szekszárdi hatalmas, de keserű versedre illatos versvirágokat fonsz. Öllelek. Ödön.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Thurzófürdő, 1912. júl. 26.)

Megilletődve nézegettem Dante sírhelyét, mely elmúlás helyett örök életet jelent. Még

nem voltam ott. Eljutok-e valaha?

Szeretettel öllelek. Hendel Ödön.

Komjáthy Aladár — Babits Mihálynak. (Újpest, 1912. aug. 5.)

Mélyen tisztelt Tanár Úr! Mind a két francia nyelvű levelezőlapot megkaptam és nem csekély öröömre szolgált, hogy minden nehézség és szókeresgélés nélkül megértettem.

Időmnek legnagyobb részét éppen a francia nyelv tanulására fordítom. Jelenleg Eugenie Grandet olvasom Balzactól: napon-ta 10-12 oldalt. Sietek tanulni mert már veszedelmesen közeledik az a rémes iskola év, amelynek ezer kötelezettsége és az olyan dolgokkal való kényszerült foglalkozás, amelyeket nemszeret az ember szétforgácsolják nemcsak a szabadidőt, hanem a kedvet és akaraterőt is.

A napok itt különben egyhangúan és forrón peregnek és én magam is csak igen ritkán szakítom meg azt az egyhangúságot azáltal, hogy bemegyek Pestre valami szép zöldellő helyre sétálni.

Hát a firenzei nap, Dante áldott napja, a régies ódon épületek, amelyek megőrzik a régi korok hangulatát, a bennük lappangó sajátos ósdi szag, inspirálnak-e termékeny hangulatokat a fordításhoz?

A fordítással kapcsolatban megemlítem, hogy Révai mindezideig nem küldött kefelevonatot, amin eléggé csodálkozom, mert én már július közepére vártam ezeket.

A doktornál még ez ideig nem voltam, de a napokban be fogok menni hozzá.

Szerettem volna egypár francia mondatot is írni de nem merek, mert félek, hogy valami rettenetes számárság sülné ki belőle. De azt hiszem, ha a tanár úr írna francia levelet, azt egészen jól megérteném.

Szerető tanítványa: Komjáthy Aladár.

Hendel Ödön — Babits Mihálynak. (Thurzófűred, 1912. aug. 10.)

Nem méltó lap ez az Assisiből küldöthöz, de mit tegyek, ha itt kell vesztegelnem a Moirák kegyéből. Galamb is Firenzében van.

Szeretettel öllelek. Igaz barátod: Hendel Ödön.

⁽³³⁾ Dienes Pál — Babits Mihálynak. (1912. aug. 30.)

Kedves Mihály, nincs szerencsénk; az áthelyezés nem sikerült pedig már minden rendben volt, az osztály is, az államtitkár is belementek, s ekkor jött a hír Ó Budáról hogy két osztályt meg kell szüntetni s hogy így fölösen vannak a pesti tanarak [...] Okvetlen jer be mindjárt mihelyt lehet. Pali.

OSZK KT Fond III/575/30.

Gaál Mózes — Babits Mihálynak. (Budapest, 1912. aug.)

Kedves Öcsém, igen nagy az én szomorúságom, hogy ebben az évben nem sikerült téged ide kéretnem. Minden a legjobb úton volt, amikor hirtelen jött az istennyila, s belecsapott az én okos s immár elfogadott kombinációmba: a III. ker. gimnáziumban megszüntettek egyszerre két párhuzamos osztályt, fölöslegessé vált 2 tanár, köztük egy magyar-latin szakos. Ezeket kellett hozzánk elhelyezni. Így ütöttek ki téged a tizenkettedik órában a markomból, pedig erősen szorongattalak. S meg kellett elégednem avval az ígérettel, hogy a jövő esztendőre megcsinálják.

Na hát várjunk, Miska! Ennél most okosabbat nem tehetünk. Én azonban továbbra is a markomban tartalak. Ne feledkezzél meg arról, hogy a Hungária körúton van egy új ház, s abban olyan emberek laknak, akik téged becsülnék és szeretnek és mindig szívesen látnak.

Ölel a viszontlátásig: Mózsi bátyád.

OSZK KT Fond III/471.

⁽³⁴⁾ Móricz Zsigmond — Babits Mihálynak. (Leányfalu, 1912. okt. 3.) OSZK KT Fond III/926/10.

⁽³⁵⁾ Fitz József — Babits Mihálynak. (Budapest, 1912. okt. 15.) OSZK KT Fond III/450.

⁽³⁶⁾ A levél az OSZK Babits-hagyatékában található.

⁽³⁷⁾ A levél az OSZK Babits-hagyatékában található.

⁽³⁸⁾ Az érettségire vonatkozóan lásd a Könyves Kálmán Gimnázium 1911 és 1913 közötti jegyzőkönyveit tartalmazó kötetét.

⁽³⁹⁾ Hendel Ödön és Komjáthy Aladár levelei az OSZK Babits-hagyatékában találhatók.

⁽⁴⁰⁾ „*Ligeti részlet*. Mikor ezt írtam, akkoriban jöttem Újpestre; ott laktam az Aréna-

úton a nagybátyámnál s az újpesti villamos felé sétálva menetközben csináltam. A megálló a Lehel-utcában van, tehát messze kellett menni. Hogy csavargók voltak-e, nem emlékszem. De szoktak ott ácsorogni elegen! Kocsik azonban tényleg voltak ott."

GÁL István: Babits egyes verseinek keletkezéséről. It. 1975/2.

⁽⁴¹⁾ Lásd RÁBA György fentebb említett művét.

⁽⁴²⁾ Ugyanott.

⁽⁴³⁾ BABITS Mihály: Aki a kékes égbe néz. (Vál.: Melczer Tibor.) Bp., 1985. Magvető.

⁽⁴⁴⁾ A 100 éves Újpest története. Újpest-Rákospalotai Lexikon. (Szerk.: Léderer Ottó.) Újpest, én., Ritter Jenőné.

⁽⁴⁵⁾ Hendel Ödön és Komjáthy Aladár levelei az OSZK Babits-hagyatékában található.

⁽⁴⁶⁾ „Pro Pátria.”

Özv. Dr. KOVÁCS NAGY LAJOSNÉ szül. APATITZKY IZABELLA, úgy a saját, mind az egész család nevében fájdalomtól összetört szívvel jelenti, hogy egyetlen fia, minden reménysége és vigasztalója

DR. KOVÁCS NAGY LAJOS

az 1. honvéd.kerékpáros zászlóalj orvosa ez év június hó 20-án a Piave mellett a Montellon, ifjú életének 24-ik évében, orvosi kötelességének teljesítése közben, olasz gránáttól találva halálos sérüléseket szenvedett és még az nap Udinében a tábori kórházban meghalt.

Holttestét ideiglenesen az udinei katonai temetőben helyezték el.

Újpest, 1918. július 1.

OSZK KT Fond III/1592.

⁽⁴⁷⁾ A meghívó az OSZK Babits-hagyatékában található.

⁽⁴⁸⁾ Az Országos Szociálpolitikai Intézet és Újpest megyei város „Jókai” új könyvtárának könyvjegyzéke 1933. Újpest, 1933. OSZI újpesti anyaintézete.

⁽⁴⁹⁾ Berda József levelei az OSZK Babits-archívumában található.

Itt szeretnék köszönetet mondani Neogrády Lászlónak és feleségének, valamint a Könyves Kálmán Gimnázium igazgatósá-

gának és titkárságának mindenre kiterjedő segítségükért.

A szerző

* A tanulmány szerzője az ELTE Bölcsészettudományi Kar, Magyar Irodalomtörténeti Intézet könyvtárának vezetője.

A szerkesztőség ezúton köszöni BUDA ATTILA úr szíves engedélyét, hogy a most közölt tanulmányát — nyomtatásban először — az Újpesti Helytörténeti Értesítő olvasói ismerhetik meg.

Hol jártunk?

Egy újabb feladvány olvasóinknak. Ki volt Kollár Miklós és hol áll az emléktáblán szereplő egykori intézmény épülete?

(Fotó: Hirmann László)

Kossuth Lajos.

Egy korabeli újpesti újság rajza: hogy nézett ki Kossuth, életének fontosabb időszakában

Budapest
10/5 1848.

A' Vallás, és közoktatási Ministertől.

Vácsi káptalani helyettesnek.

A' ministerium még kormányra lépte előtt elveiben, 's most, miután a' közigazgatást vezérli, működéseiben bebizonyítani igyekezett, hogy a' szabadságot nem osztályok, és nem egyesek kiváltságának, hanem az ország, és kapcsolt részeiben lakó minden honfiak közös kincsének tekinti.

Még sem hiányzanak félreértések, 's itt-ott rossz akaratok sem, melyek egy részről a' népkedély felzavarása, más részről mindenféle kérvények összehalmazása által a' ministeriumnak, már a' megalakulás küszöbén, törekedtek pályáját megnehezíteni.

A' törvénynek büntető hatalma el fog ugyan érni minden gonoszt, miként leszegett már sok rossz akaratot, mely szent parancsolataival ellenkezett; e' sanyaru tiszt helyett azonban örömesebb teljesítné a' kormány azon kötelességeket, melyek a' haza közboldogságára, és a' szabadság áldásainak kifejtésére szolgálnak.

Tapasztalásom szerint, a' fel-felmerülő kihágásoknak legfőbb oka abban rejlik, hogy a' népnek sok helyeken nincsenek értelmes és jóakaratu felvilágosítói.

Mert lehetetlen, hogy a' nép, mely a' mult országgyűlés által adott anyagi és szellemi jókat már tétlenül élvezzi, a' rend utáról kitérne, ha azok, kiknek kötelessége őket oktatni, megmagyaráznák: hogy soba és sehol rendek gyűlése azt nem tette, a' mit tett a' magyar közelebből, midőn elvállalt minden közös terhet, midőn az urbéri viszonyokat megszüntette, midőn a' rendek, 's így ön maga helyébe a' népet léptette.

Ez ugyan tiszte, kötelessége volt a' kiváltságos osztálynak, kívánata az időnek; de viszont a' népnek szintolly kötelessége most inkább mint valaha, a' rend határai között maradni, mert minden kilépés a' rendből egy lépés arra, hogy elveszítse a' szabadság áldásait.

E' gondolatok közt hívom fel az egyházak főpásztorait, 's így Nagyságodat is, hogy erejének minden eszközeivel, minden papjai és alárendeltjei által arra hasson, hogy a' nép kedélyét félreértés, és rossz akarat fel ne zavarják, hogy a' hazafiui kötelességeket, és emberi erényeket tömegek és egyesek gyakorolják; hogy megszokja a' nép a' törvények, és ezek végrehajtói iránt tartozó engedelmisséget, a' rendet, és békét jó sors, és szabadság feltételei gyanánt tekinteni.

Arra munkálni, hogy a' nép jóakaratu, és értelmes felvilágosításokban ne szűkölködjék, mindenkinek kötelessége; mindenek felett pedig kötelessége azoknak, kikre a' népnek erkölcsi, és vallásos oktatása van bízva.

Ezt a' kötelességet kívánom én az egyház embereinek szívökre kötni, hogy a' haza-szeretet, mely vezérli a' kormányt elveiben, 's most cselekvéseiben, hozza meg gyümölcseit, melyért munkálunk az Isten kegyelmének reményében; 's azért is kívánom szívökre kötni, hogy a' törvényhozás, mely a' népről gondoskodott, az egyház, és iskola iránt elvállalt kötelességét is betölthesse, a' mi a' rendnek, és békének megerősödésével fog történhetni.

Hazafiui üdvözléttel

B. Eötvös József m.k.

Eötvös József miniszter levele, amiben kéri a papság segítségét a rend és a béke megteremtéséhez

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKÉ.

Hétfő

27. szám.

Pest, majus 21-kén 1849

E lap megjelenik minden este, vasárnapot kivéve. Előfizetés mai naptól december végeig Budapesten házhordással 5 fr., vidékre postán borítékban 6 fr. p. p. Hónapos előfizetés csak helyben, s a hónap első napjától kezdve fogadtatik el. Előfizethetni helyben a kiadóhivatalban (Országuton, Kunevalderház) és minden postahivatalnál. Hirdetések egy háromszor hasábozott sorért, vagy ennek helyéért 2 kr. pp. — Egyes szám 3 kr. pp.

Pest majus 21-én 1849.

Nagy napra viradtunk.
Napra, minőt a lélek egyház és törvény nélkül ünneppé szenteli.
Ünneppé, melyet nem templom falai közt ülünk, de templomná lesz a világ, s benne oltárrá minden szív, s imává, szent imává ennek minden érzelme.
Ma viradtkor a nemzeti lobogó tüzetek fel ős Buda ormaira, és szíveinkben szent öröm tűz ki piros lobogóját.
Örülünk igen, nem, mert a vész elhárult fölülünk, nem, mert ezután nyugton hajthatjuk fejeinket álomra, miután nyugodtan tölthetjük munkában a napot.
De örülünk, mert a hazának van oka örülnie, szívéből irtva ki az ellenség.
Ezt érzé vitéz hadunk, s rohant mint zivatar, falak és torlaszoknak.
Tegnaptól egész éjen át folyt az ágyúzás, hajnal felé sűrű puskaropogás vegyült közé.
A rohanás minden oldalról kezdődött, s eredménye — bár fájdalmas áldozattal — fényes lőn.
Dom Miguel gyalogságá s vadászainké volt a dicsőség, elsőnek lenni a bástyákon, de többi zászlóaljaink érdeme sem csekélyebb.
Görgei, a diadal jelentőségétől meghatva, örömkönyekét önte, honvédeink szívében tuláradt az érzelm, leragadák a lóról vitéz vezérüket és csókjaikkal boríták el.
Az ellenség, mellynek ereje a vár köréhez képest nagy volt, elszántan védé magát, de a magyar sem szuronyt, sem bástyát, sem ágyút, sem embert nem ismert gátul.
Es felbőszült honvédeink, látva annyi bajtársaik omló vérért, tudva Pest kegyetlen ágyúztatását, ismervé ellenségeink kimeríthetlen vadságát, mégis százaknak adának kegyelmet a méltó halál helyett.
S mit tett a fekete-sárga sereg vezére ennyi vitézség és nagylelkűség ellenében!
Térden kérve kegyelmet, gyalázák meg még tiszteik is magukat.
S mintha életük szégyenfoltjait kevesellenék, halálban szemfedőül, vonyulásuk utolsó perczeiben még elköveték a művet, melly egyedül képes lett volna gyalázzal borítani sirjaikat.
A budai lánczhidőbe rakott löport fellobbanták.
De isten nem hagyá teljesülni az ördögi szándokot, az okozott kár igen csekély, még a közlekedést sem akadályozá, s a hid néhány nap mulva ismét előbbi állapotában leend.
Hentzi maga, szabad hazájának gyalázatos fia, súlyosan sebesülve került kézre, s öntudatlanul fekszik.
S ez majus 21., testvére september 2., melly napon a török hatalom alól mentették fel Buda.
De hazafiak, hogy csalódtunk, mikor a félhold helyett a kétfejú sas fekete szárnyai borítának el!
S a török és osztrák hatalom miben különböztek? Szelidséget egyik sem ismert, de az utóbbi ezt hazudni tudta.
Hazudott századok óta s mi hittünk.
Zsarolt századok óta, s mi túrtunk.
Ő száz veszedelemben volt, s mi megmentettük.
Most tehát hazafiak örködünk, hogy a szívtelen zsarnokság letépett jelképét örökre nemzetünk szabadságának vígan lobogó zászlója pótolja, s tegyük Budát a szabadság istenének szentegyházává.

Pest majus 21. 1849.

Buda vára visszafoglaltatott! Hol néhány hónapok óta sárga-fekete zászlók lobogtak: ott már ma reggeli négy órakor a szabadság zászlói hirdették az igazságot. A magyar katonaság az éjjel ismét halhatatlan érdemet vívott ki magának. Szuronyaik előtt meghajoltak a legerősebb barrikádok. És a nép áldása s örömrivalgása kíséretében vitték diadalmas zászlóikat a nádor-vonal minden szegleteire. A cs. katonaság egy részegyáva félelemből, midőn már látá, hogy csakugyan nem tarthatja magát tovább: fehér zászlót emelt, de felbőszült honvédeink által zászlóostul együtt lövetett le a vár faláról; más része makacs elszántságból házakba s pinczébe rejtőzött, s utolsó csepp véréig védelmezé magát. S midőn már a hajdani királylak, ezen iszonyatos bűnlészek, vitéz katonáink által visszafoglaltatott,

még akkor is lehetett lövöldözéseket látni igen sok ablakból.

Legnehezebb volt a Sándor-házat elfoglalni. Ez hosszú s utcára fekvő épület lévén, kevés időre fentarthatá magát; kevés időre, mert a szabadság nem ismer gátat, az előtt nincs vasajtó, nincs magasság, nincs mélység.

Hiába! — A jóságos isten megeléglé a sokat. Megpróbálta ugyan a nép hitét, de a remény, melly a legkeservesebb könyeket is örömsugárrá változtatá át, kibékíté őt, és ő elküldé a bőszerű Nemesist, melly elhozá magával a számadás nagy napját, ezen engesztelő áldozatot is.

A budapesti nép tökéletesen ki van békülve. Nincs az egész városban csak egy ember is, kinek örömkönyű ne mosolyogna arcán. Pest ma lelkesült, minő egykor a marcziusi napokban sem volt. Hentzi kérekerítése, habár sebesülten is,

elfeledtete a néppel minden szenvedéseket. S az az önértet, hogy saját szemével nézheté szabadtóit győzedelmesen küzdeni: minden anyagi veszteséget ezerszer visszafizetett. Budapest lelkesedése ma fölülmúlt minden emberi érzetet. Haszon el ezen érzet a haza minden népeire.

Egy nagy és emlékezetre méltó még, hogy a Ceccopierick ezredese,*) midőn látá a végveszélyt: a hidalatti minát magával együtt légbe röpíté. A hidoszlop áll büszkén, s sértetlenül. Ő pedig elszált érdemelt helyére; kísérje őt a dynastia átkos emléke, s legyen ez sorsa minden egyes tagjainak.

Tóbiás György.

*) Mások szerint horvát ezredes volt.

A szerk.

Helytörténeti hírek...

☛ Január 16-án Szőnyi István festőművészre — születésének 100. évfordulóján — újpesti szülőházán elhelyezett emléktábla megkoszorúzásával emlékeztünk. Dr. Sipos Lajos emlékező beszédében felvillantotta a művész indulását és tehetségének kibontakozását.

Virágot helyezett el az emléktáblán Szőnyi Péter, a művész unokája, Hock Zoltán alpolgármester, a zebegényi Szőnyi Múzeum igazgatója, dr. Fekete Gyula országgyűlési képviselő és Kadlecovits Géza a megemlékezést szervező Városvédő Kör elnöke. Január 29-én Zebegényben, Szőnyi István sírjánál tisztelt meg a szülőváros küldöttsége, Hock Zoltán, dr. Sipos Lajos és Kadlecovits Géza.

☛ Újabb ajándékkal gazdagodott a Helytörténeti Gyűjtemény. Kossuth Lajos halálának 100. évfordulójára dr. Fülöp Sándorné báró Perényi Margit családi hagyatékának becses darabját, egy Kossuth dedikálta könyvet ajándékozott. Hock Zoltán alpolgármester úr levélben köszönte meg a ritka ajándékot, amit nemsokára kiállítanak a Gyűjteményben.

☛ Az Újpesten működő ÉPORG Építőipari Kft. igazgatója, Fürst Sándor úr kapta meg idén az ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY menedzser-díját, amit a névadó születésnapján, január 27-én osztottak ki egy fővárosi és egy vidéki ipari vezetőnek. A díj átadását követően Fürst Sándor úr közölte, az elismeréssel járó 100.000 Ft-ot az Újpesti Helytörténeti Alapítványnak adományozza.

Köszönjük!

☛ Amint arról januári ÉRTESÍTŐNKBEN hírt adtunk, a Helytörténeti Alapítvány kiadásában az Újpest Közművelődéséért Alapítvány jelentős anyagi segítségével megjelent az „Írások Újpest történetéből” c. könyv. Február 4-én az Újpesti Értelmiségi Klub estjén mutatták be a kiadványt és a szerzőket. Az eseményen Hock Zoltán alpolgármester úr is megjelent és felszólalásában méltatta

az eseményt. Az 1000 példányban kiadott szép megjelenésű könyv kereskedelmi forgalomba nem kerül, de az újpesti könyvtárakban hozzáférhető lesz.

☛ Pállya Celesztin (1864-1948) festőművész, fametsző és hegedűkészítő valamint Lebstücker Mária (1830-1892) a legendás hírű „Mária főhadnagy” sírköveit az Önkormányzat felújíttatta. Minden lo-kálpatrióta nevében köszönjük ezt az intézkedést!

☛ Többek telefonjára, hogy az ÚJPESTI HELYTÖRTÉNETI ÉRTESÍTŐ-t a Helytörténeti Gyűjteményben lehet kapni díjmentesen, a megjelenés hónapjában, minden páratlan hónap 20-án után. Ha az igények indokolják, utánnyomásról gondoskodunk.

Az iskolák továbbra is az Önkormányzat segítségével, postán kapják az ÉRTESÍTŐ-t. Többlet igény esetén, az iskolák is a Gyűjteményből kérhetnek további példányokat.

☛ Március 5-én rendeztük meg az újpesti középiskolások helytörténeti vetélkedőjét. A zsűri elnöke, Hock Zoltán alpolgármester úr volt. A vetélkedő első helyezettje a Könyves Kálmán Gimnázium csapata lett (felkészítő tanár: Szakonyiné Cseri Bogáta). Szorosan mögötte a második helyen a Kanizsay Dorottya Szakközépiskola és Gimnázium csapata végzett (felkészítő tanár: C. Tóth Pálné), míg a harmadik helyet a Bródy Imre Gimnázium csapata foglalta el (felkészítő tanár: Hirmann László). A kitűzött pénzzutalmakon kívül különdíjakat ajánlottak fel az Aschner Lipót Alapítvány, az Újpesti Városvédő Kör, a RICOPY Kft. és az ÉPORG Kft. képviselői.

A vetélkedőre előzetesen beadott írásos pályamunkák közül a zsűri „A királynő” jelíggel — a Könyves Kálmán Gimnázium csapata által készített — újpesti színház történettel foglalkozó dolgozatot minősítette a legjobbnak.

Gratulálunk a lelkes diákoknak és tanáraiknak!

Az alapítvány támogatói:
FÜRST SÁNDOR, ÚJPEST KFT., RICOPY KFT.,
ÉPORG KFT., ÚJPEST KÖZMŰVELŐDÉSÉÉRT
ALAPÍTVÁNY, DR. KAPOLYI LÁSZLÓ, CHINOIN RT.,
UKTV, ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY,
SZOC.DEM.PÁRT ÚJPEST

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány
Hock Zoltán elnök
Szerkesztő: Kadlecovits Géza
Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1. Tel.: 160-5369.
Tipográfia: Wagner Attila
Készült: TUNGSRAM PRINT Kft. nyomdaüzemében
Vezető: Bese Andrásné